

Krig är bland det mest brutala som kan drabba ett land och en befolkning. Sedan 150 år finns det internationella regler – den humanitära rätten – som syftar till att humanisera konflikter genom att begränsa det lidande som väpnade konflikter orsakar för såväl civila som stridande. Under många år har utbildning i den humanitära rätten varit nedprioriterat i Sverige. Nu står vi inför en återuppbyggnad av totalförsvaret, vilket innebär att utbildningen och kunskapen i den humanitära rätten behöver öka. Allmänheten i stort, specifika yrkesgrupper och även personal på vissa civila myndigheter behöver ha grundläggande kännedom om reglerna.

Denna skrift beskriver den humanitära rättens grundläggande regler. Den svarar på frågor om vad den humanitära rätten är och hur den regleras internationellt och i Sverige. Den beskriver även hur dessa regler skiljer sig från de mänskliga rättigheterna och vad som händer om man bryter mot reglerna.

Totalförsvarets folkrättsråd vill med den här handboken sprida relevant grundläggande kunskap om den humanitära rätten och samtidigt öka förståelsen för dess viktiga roll för att skydda människors liv och värdighet i väpnade konflikter.

Information om den humanitära rätten

Information om den humanitära rätten

Regeringskansliet
Försvarsdepartementet

En skrift i Totalförsvarets folkrättsråds skriftserie

Utgiven av Totalförsvarets folkrättsråd, Försvarsdepartementet

Text: Kristina Lindvall, Cecilia Tengroth och Dick Clomé Svenska Röda Korset

Layout: Helene Heed, Heed & Heed AB

Tryck: Elanders Tryckeri

Upplaga: 5 000 ex

ISBN nr:

Omslagsbild: Försvarsmakten

Foto: Sid 3 vänster Kristian Pohl/Försvarsmakten
Sid 3 höger Olle Hallberg/Röda Korset

Förord

Den internationella humanitära rätten, även kallad krigets lagar, syftar till att begränsa det lidande som väpnade konflikter orsakar för såväl civila som stridande. Den reglerar vilka stridsmetoder (uppträdandet) och stridsmedel (vapen) som får användas och innehåller regler till skydd för personer som är sjuka, sårade eller skadade, eller har fallit i fiendens våld, liksom för civila och civil egendom. Den internationella humanitära rätten gäller i alla väpnade konflikter och oavsett vem som startade konflikten.

En grundläggande förutsättning för att de regler som gäller under väpnade konflikter ska följas är kunskap om dess innehåll. Det är därför som Genèvekonventionerna också innehåller regler rörande utbildning och informationsspridning. Ansvaret för att sprida information om den humanitära rätten ligger på staten, men den humanitära rätten ger även särskilda uppgifter till nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningar. Svenska Röda Korset har enligt både internationell och nationell rätt en s.k. stödjande roll i förhållande till staten. Det innebär både särskilda uppgifter som ska genomföras under en väpnad konflikt och samarbete med staten för att säkerställa respekt för och sprida kunskap om den humanitära rätten.

Som ett led i arbetet med informationsspridning inrättade regeringen år 1991 Totalförsvarets folkrättsråd. Rådet består av ledamöter från Försvarsdepartementet, Utrikesdepartementet, Justitiedepartementet, Försvarsmakten, Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap, Försvarshögskolan, Riksantikvarieämbetet och Svenska Röda Korset. Rådet har bland annat till uppgift att ta initiativ för att främja utveckling, spridning och tillämpning av den humanitära rätten. Som en del av detta arbete ger rådet ut en skriftserie, i vilken denna skrift utgör den sjunde publikationen.

Den här skriften, som Totalförsvarets folkrättsråd ger ut tillsammans med Svenska Röda Korset, syftar till att sprida information om de grundläggande regler som gäller under väpnade konflikter. Att informera om den internationella humanitära rätten är en av de viktigaste insatserna för att dess regler ska respekteras. Behovet av kunskap är stort. Vi ser att det idag pågår ett stort antal väpnade konflikter runt om i världen, med omfattande lidande som följd. Vi ser också att kunskapen om den humanitära rätten är begränsad. Det framgår bl.a. av en global studie, People on War, som presenterades av Internationella Rödakorskommittén och Svenska Röda Korset 2016. För Sveriges del är behovet av ökad kunskap om den humanitära rätten även särskilt aktuellt mot bakgrund av att Sverige bygger upp ett modernt totalförsvar.

Det ligger i allas vårt intresse att så många som möjligt tar del av denna information. Den humanitära rätten är just nu det bästa regelverk vi har för att begränsa det lidande som väpnade konflikter medför. Låt oss därför tillsammans bygga tilltro till och sprida kunskap om dessa regler.

Peter Hultqvist
Försvarsminister

Margareta Wahlström
Ordförande
Svenska Röda Korset

Den internationella humanitära rättens grundläggande regler*

1. Personer som är försatta ur stridbart skick** och de som inte tar direkt del i fientligheter har rätt till respekt för sina liv och sin fysiska och moraliska integritet. De ska under alla omständigheter skyddas och behandlas humanit utan någon otillbörlig åtskillnad.
2. Det är förbjudet att döda eller skada en fiende som ger upp eller är försatt ur stridbart skick.
3. Sårade och sjuka ska omhändertas och vårdas av den part i konflikten i vars våld de befinner sig. Sjukvårdspersonal, sjukvårdsinrättningar, transporter och materiel omfattas också av skydd. Emblemerna det röda korset, den röda halvmånen och den röda kristallen är tecken för sådant skydd och ska respekteras.
4. Tillfångatagna stridande och civila som befinner sig i fiendens våld har rätt till respekt för sina liv, sin värdighet, sina personliga rättigheter och övertygelse. De ska skyddas mot alla former av våld och repressalier. De ska ha rätt att korrespondera med sina familjer och att motta hjälp.
5. Var och en ska ha rätt till grundläggande rättsliga garantier. Ingen ska hållas ansvarig för gärningar han/hon inte har begått. Ingen ska utsättas för fysisk eller psykisk tortyr, kollektiv bestraffning eller grym eller förnedrande behandling.
6. Parterna i en konflikt och medlemmar av deras väpnade styrkor har inte obegränsad rätt att välja stridsmetoder eller stridsmedel vid krigföring. Det är förbjudet att använda vapen eller stridsmetoder som orsakar överflödigt skada eller onödigt lidande.
7. Parterna i en konflikt ska alltid skilja mellan civilbefolkningen och stridande för att skona civilbefolkningen och civil egendom. Varken den civila befolkningen eller enskilda civila personer får anfallas. Anfall får endast riktas mot militära mål.

* Detta är rödakors- och rödahalvmånerörelsens sammanfattning av den internationella humanitära rättens grundläggande regler. Texten har inte status som juridiskt instrument utan syftar endast till att möjliggöra spridande av kunskap om krigets lagar.

**Med detta avses stridande som inte deltar i fientligheterna på grund av att de kan vara krigsfångar, sårade eller sjuka eller på annat sätt hindrade att delta i striderna.

Innehållsförteckning

Förord.....	3
Den internationella humanitära rättens grundläggande regler.....	4

Frågor och svar om internationell humanitär rätt

Vad är den internationella humanitära rätten?	6
Hur får man kriga?	10
Vilka personkategorier finns det i krig?	14
Hur reglerar den humanitära rätten vapen?	19
Varför finns det krav på utbildning?	20
Hur hanteras olika behov och olika förutsättningar?	23
Vilka och vad skyddas av skyddssymboler?	26
Vad händer när den internationella humanitära rätten kränks?	30
Vad är Internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsens särskilda roll och uppdrag?	32
Vad gör ICRC?	35
Vad tycker världen om krigets lagar?	38

Humanitär rätt och närliggande regler – vad är vad?

Hur ser sambandet ut mellan den humanitära rätten och de mänskliga rättigheterna?	42
Är den humanitära rätten tillämplig vid fredsinsatser?	45
Gäller krigets lagar även terrorism och terrorister?	46

Sverige och den humanitära rätten

Hur genomförs den humanitära rätten i Sverige?	49
Hur hanteras brott mot den humanitära rätten i Sverige?	57
Svenska Röda Korset och den humanitära rätten.....	60

Behöver du veta mer än andra om den humanitära rätten?

Journalister och den humanitära rätten.....	62
Skolan och den internationella humanitära rätten.....	66
Sjukvården och den humanitära rätten.....	69
Civila myndigheter och den humanitära rätten.....	73

Centrala konventioner	76
-----------------------------	----

Ett utvärderingsteam från ICRC på väg genom libyska Sirte som står i ruiner efter veckor av väpnade stridigheter 2012. Foto: Y. El Shalwi/ICRC

Frågor och svar om internationell humanitär rätt

Vad är den internationella humanitära rätten?

Den internationella humanitära rätten, även kallad krigets lagar, syftar till att humanisera krigföringen för att begränsa det lidande som väpnade konflikter orsakar för såväl civila som stridande. Den består idag av ett 30-tal konventioner och en välutvecklad sedvanerätt.

Den humanitära rätten, som även kallas krigets lagar, är en del av folkrätten. Folkrätten är de regler som reglerar relationerna mellan stater. Den humanitära rätten är tillämplig under väpnade konflikter, och den tar inte ställning till, eller är beroende av, vem som startade konflikten.

Den humanitära rätten syftar till att begränsa krigets effekter. Den innehåller regler som både skyddar vissa personer och objekt, och som begränsar vilka stridsmedel (vapen) och stridsmetoder som får användas i en väpnad konflikt. Grundläggande är att de stridande parterna ska rikta sina stridshandlingar mot motpartens militära förmåga.

Den humanitära rätten skyddar personer som inte deltar eller inte längre deltar i striderna, som civila, humanitär personal, sårade, sjuka, krigsfångar, frihetsberövade, skeppsbrutna, civil och militär sjukvårds- och själavårdande personal. Sådana personer har rätt till respekt för sina liv, och parterna i en konflikt måste ge dem hjälp och behandla dem humant vid alla tillfällen utan åtskillnad. Civila får till exempel inte utsättas för anfall,

sårade och sjuka måste omhändertas, fångar och andra frihetsberövade personer måste under alla omständigheter behandlas humant och tillförsäkras grundläggande rättsliga garantier.

Den humanitära rätten skyddar även civila objekt som bostäder, sjukhus, ambulanser och viktiga kulturella platser inklusive gudstjänstlokaler, konstverk och historiska monument. Enligt den humanitära rätten är det även förbjudet att förstöra infrastruktur som är nödvändig för civilbefolkningens överlevnad, såsom dricksvatten och elförsörjning.

Rätten att välja vilket vapen eller vilken stridsmetod som ska användas i ett anfall mot ett militärt mål är inte oinskränkt. Begränsningar finns både genom den humanitära rättens grundläggande principer (se nästa avsnitt) och i specifika vapenkonventioner som förbjuder vissa typer av vapen eller ammunition (se avsnittet om hur den humanitära rätten reglerar vapen och vapenexport).

I den humanitära rätten finns också detaljerade bestämmelser kring t.ex. skyddade emblem, hur flaggor och uniformer får användas, hur

Vad är en väpnad konflikt?

Den humanitära rätten blir tillämplig då en väpnad konflikt föreligger. Väpnad konflikt är en juridisk term och det finns två typer av konflikter – internationella väpnade konflikter (traditionellt kallade "krig") och icke-internationella väpnade konflikter (ofta kallade "interna väpnade konflikter" eller "inbördeskrig").

Internationella väpnade konflikter uppstår när strider utbryter mellan två eller fler länder. Det krävs inte någon formell krigsförklaring, erkännande av den andra staten eller ett tillkännagivande från parterna om att ett krigstillstånd råder för att en internationell väpnad konflikt ska anses föreligga. Vad som krävs är användandet av väpnat våld, oavsett anledningen till detta, mellan två stater. Genèvekonventionerna blir också tillämpliga vid ockupation av hela eller en del av en stats territorium, även om ockupationen inte möter något militärt motstånd.

Icke-internationella väpnade konflikter är situationer då våldshandlingar av en viss intensitet förekommer regelbundet mellan en stats väpnade styrkor och icke-statliga organiserade väpnade grupper, eller mellan sådana väpnade grupper. Interna störningar och spänningar inom en stat, såsom upplöpp, enstaka och sporadiska våldshandlingar och andra liknande handlingar, är inte att betrakta som väpnad konflikt. Vålds- och tvångsåtgärder mot beväpnade kriminella gäng, liksom mot oorganiserade och kortlivade upprorsförsök, anses inte heller utgöra väpnad konflikt.

Den humanitära rätten har delvis olika regler beroende på vilken typ av väpnad konflikt som har uppstått.

Konventionsreglerna som gäller internationella väpnade konflikter är mer detaljerade än de som gäller icke-internationella väpnade konflikter. Men de allra viktigaste reglerna inom den humanitära rätten anses idag utgöra sedvanerätt och tillämpas på samma sätt i de båda konflikttyperna. Dessa sedvanerättsliga regler är bindande för såväl statliga som icke-statliga parter i väpnade konflikter – oavsett om de har skrivit under konventionerna eller inte.

Catatumbo bergen, Colombia. Soldater blir utbildade i internationell humanitär rätt. Foto: Boris Heger/ICRC

legosoldater ska behandlas, vad som gäller i demilitariserade zoner och s.k. oförsvarade orter.

De viktigaste delarna i den humanitära rätten finns i de fyra Genèvekonventionerna från 1949 samt i deras tre tilläggsprotokoll och i Haagkonventionerna. En lista över de viktigaste konventionerna finns i slutet av boken.

Sedvanerätten är vid sidan av konventionerna den viktigaste rättskällan inom den humanitära rätten. Sedvanerätt är regler som utvecklats genom staters praxis och en övertygelse om att en juridisk skyldighet föreligger för ett visst handlande. Sedvanerätten är juridiskt bindande för alla stater och stridande parter.

Hur får man kriga?

Den humanitära rätten kan sammanfattas i ett antal grundläggande principer. Dessa framgår tydligt av gällande traktater och sedvanerätt och de uttrycker den humanitära rättens kärna. De grundläggande principerna är de om distinktion, proportionalitet, försiktighet, förbudet mot att orsaka onödigt lidande och överflödigt skada, samt principen om icke-diskriminering och Martensklausulen. Sammanfattningsvis handlar det om att krigföringen ska inriktas på att försvaga motståndarens stridskrafter, att civila personer och civil egendom inte ska drabbas i större utsträckning än vad som är militärt motiverat, och att lidandet för såväl de som deltar i stridigheterna och de som annars drabbas av kriget ska minskas.

Distinktionsprincipen innebär att de stridande parterna alltid måste skilja mellan militära mål å ena sidan och civila personer och civila objekt å den andra, och att anfall endast får riktas mot militära mål. Med militärt mål avses personer och objekt som det innebär en avgjord militär fördel att attackera. Det kan röra sig om den andra sidans väpnade styrkor, stridsvagnar, krigsfartyg och stridsflygplan, men även om militära baser, ammunitionslager och fabriker

som tillverkar vapen. En konsekvens av distinktionsprincipen är att det är förbjudet att kriga på ett sätt som har urskillningslösa effekter, t.ex. genom att använda stridsmetoder eller vapen som inte kan göra åtskillnad mellan de som deltar och de som inte deltar i striderna och därför drabbar såväl militära mål som civila och civil egendom utan urskillnad (t.ex. mattbombningar).

Det är viktigt att understryka att den humanitära rättens bestämmelser

inte innebär något fullständigt skydd för civila. För det första förlorar civila personer sitt skydd och blir militära mål, för det fall och under den tid som de ”direkt deltar” i konflikten. Därutöver riskerar personer med civil status drabbas av effekterna av ett militärt anfall genom att befinna sig i eller i närheten av ett militärt mål som får attackeras.

Proportionalitetsprincipen som kompletterar distinktionsprincipen, innebär dock att den militära betydelsen av ett anfall måste stå i proportion till de risker som civilbefolkningen och civil egendom utsätts för. Principen medför ett förbud mot anfall som leder till civila förluster (s.k. collateral damage) som är överdrivna i förhållande till den konkreta och direkta militära fördel som kan förväntas. Den militära betydelsen av anfallen måste stå i proportion till de risker som civilbefolkningen och civila objekt utsätts för. Vid bedömningen av om proportionalitetsprincipen respekteras eller inte, är måttstocken det förväntade bidraget till det militära syftet av ett anfall eller en operation som helhet. Den förväntade militära fördelen måste jämföras med andra konsekvenser av handlingen, såsom den ofördelaktiga påverkan på civila eller civila objekt. Detta innefattar att väga de fördelar som en framgångsrik insats skulle innebära mot de möjliga

skadliga effekterna på skyddade personer och objekt.

Försiktighetsprincipen ålägger dessutom de stridande att iaktta alla rimliga försiktighetsåtgärder för att undvika skador på civila och civila objekt. Bl.a. ska allt som är praktiskt möjligt göras för att kontrollera att anfall endast riktas mot militära mål. Enligt principen ska stridsmedel och stridsmetoder väljas så att risken för civila förluster undviks eller minskas, och anfall ska inställas eller avbrytas om det blir uppenbart att anfallet riskerar medföra oproportionerligt stora civila förluster eller skador. Det är inte bara den som genomför ett anfall som är bunden av försiktighetsprincipen. Även den som försvarar sig mot anfall har skyldigheter att vidta alla nödvändiga försiktighetsåtgärder i syfte att skydda civilbefolkningen. Bl.a. ska den som försvarar sig undvika att gruppera sig inom eller i närheten av tätbefolkade områden, samt sträva efter att i möjligaste mån förflytta civila och civila objekt från områden där strider kommer att äga rum.

Förbudet mot överflödigt skada eller onödigt lidande innebär är det förbjudet att orsaka motpartens soldater onödig skada och/eller överflödigt lidande. Det rör sig såväl om ett generellt förbud som specifika förbud eller begränsningar av vissa

Anfall

Inom den humanitära rätten används uttrycket "anfall" (på engelska "attack") i en bred betydelse. Med uttrycket avses varje våldshandling mot motståndaren, oberoende av om handlingen är offensiv eller defensiv.

Militär nödvändighet

Den humanitära rätten har uppkommit genom en strävan att begränsa det lidande som väpnade konflikter orsakar för såväl stridande som civila, samtidigt som militära behov av handlingsfrihet i syfte att försätta fiendesoldater ur stridbart skick och vinna över en fiende (så fort som möjligt och med minsta möjliga förlust av personer och resurser) har beaktats. Dessa två koncept – humanitet och militär nödvändighet – har genom en växelverkan format den humanitära rättens regler och principer. Eftersom den humanitära rätten har formats av avvägningar mellan humanitära hänsyn och militära intressen finns det ingen generell möjlighet att under en konflikt hävda "militär nödvändighet" eller liknande för att göra avsteg från reglerna. Behoven av militär handlingsfrihet har redan tillgodoseetts när konventionerna förhandlades fram. Kravet på militär nödvändighet innebär med andra ord att en vålds- eller tvångsåtgärd som en stridande vidtar i krigföringen måste vara dels folkrättsligt tillåten och dels militärt nödvändig (relevant och proportionerlig) i syfte att betvinga motståndaren. Motsatsvis innebär kravet att åtgärder som är folkrättsstridiga eller som inte är militärt nödvändiga för att betvinga motståndaren (onödiga eller överdrivna vålds- och tvångsåtgärder) är otillåtna.

Militära mål

Med militära mål avses kombattanter och övriga stridande samt objekt som bidrar till de militära operationernas genomförande. Övriga personer och objekt är skyddade och får inte anfallas.

De objekt som uppfyller kraven på att bidra till de militära operationernas genomförande anses vara de som på grund av art, läge, ändamål eller användning effektivt bidrar till de militära operationernas genomförande och vars delvisa eller totala förstöring, beslagtågande eller neutralisering under de vid tidpunkten gällande förhållandena medför en avgjord militär fördel. Alla objekt som inte är militära mål, är civila objekt.

Det går inte att en gång för alla bestämma vad som utgör ett militärt mål eftersom det som avgör är hur objektet, t.ex. en byggnad, faktiskt används. Men t.ex. militära fordon, fartyg och flygplan, samt militärbaser, ammunitionsförråd, vapenfabriker och byggnader och objekt som ger administrativt och logistiskt stöd till militära operationer är som regel att anse som militära mål.

Civila personer och civila objekt

Civila personer och objekt är alltså skyddade och får inte anfallas. Men civila objekt kan genom sin faktiska användning förlora sitt skydd och bli ett militärt mål om de uppfyller kraven på att vara ett militärt mål. T.ex. kan civila fartyg, flygplan, fordon och byggnader anses som militära mål om de rymmer kombattanter, militär utrustning eller militär proviant. När det gäller civila personer kan de endast förlora sitt skydd och bli militära mål, om och under den tid de "direkt deltar" i konflikten. Det är dock viktigt att understryka att civila personer även utan att direkt delta i stridigheterna riskerar att drabbas av effekterna av ett militärt anfall om de befinner sig i eller i närheten av ett militärt mål som får attackeras.

stridsmedel och stridsmetoder. Som exempel på specifika förbud kan nämnas förbudet mot s.k. truppminor i Ottawakonventionen. (Se mer om regleringar av vapen i avsnittet om hur den humanitära rätten reglerar vapen.)

Principen om icke-diskriminering innebär att den humanitära rätten ska tillämpas utan att någon utsätts för sämre behandling på grund av etniskt eller kulturell tillhörighet, hudfärg, religion eller tro, kön, börd, sexuell

läggning, förmögenhet eller dylik omständighet.

Det internationella samfundet insåg tidigt att det inte gick att skapa heltäckande regler för alla typer av militär verksamhet i väpnade konflikter. Denna insikt ligger bakom den princip som den s.k. *Martens-klausulen* uttrycker och som innebär att stater, även i de situationer som saknar direkta folkrättsliga regler, likväl ska beakta humanitetens krav i krigföringen.

Vilka personkategorier finns det i krig?

Att kunna korrekt identifiera och klassificera personer som finns ett stridsområde är centralt för att det skydd den humanitära rätten ger ska fungera. Eftersom anfall endast får riktas mot militära mål är det viktigt att veta vilka personer som utgör militära mål. Det är dessutom endast vissa personkategorier som får delta i stridigheterna.

De viktigaste personkategorierna är kombattanter och civila. Men det finns även andra personkategorier.

Kombattanter

Kombattantbegreppet finns i flera traktater inom den humanitära rätten. Begreppet är dock endast tillämpligt i internationella väpnade konflikter.

Frågan om en person är kombattant är viktigt därför att:

- endast kombattanter har rätt att direkt delta i fientligheterna;
- kombattanter är militära mål och får, om de inte är försatta ur stridbart skick (hors de combat), anfallas, även under den tid de inte tar direkt del i fientligheterna;
- kombattanter som faller i en motparts våld är krigsfångar och får inte straffas för sitt deltagande i kriget annat än om de begår krigsförbrytelser; och

d. krigsfångar, till skillnad från andra omhändertagna personer, ska efter fientligheternas upphörande, utan dröjsmål, frigges och återföras till hemlandet.

Den allmänna regeln är att med ”kombattant” avses alla medlemmar av de väpnade styrkorna hos en part i konflikten, förutom sjukvårds- och själavårdspersonal. Även milistrupper, frivilligkårer och organiserade motståndsrörelser kan under vissa förutsättningar räknas som kombattanter.

Med de väpnade styrkorna avses alla organiserade väpnade styrkor, grupper och enheter som står under befäl av någon som, inför den parten, ansvarar för sina underlydandes uppförande. Väpnade styrkor ska vara underkastade ett internt disciplinärt system som bland annat ska säkerställa att den humanitära rättens regler iakttas.

Under en internationell väpnad konflikt anses en person som kombattant från den tidpunkt när den stridande ingår som medlem av den krigförande partens väpnade styrka, dvs. står under ansvarigt befäl.

Kombattanter är skyldiga att särskilja sig från civilbefolkningen, då de deltar i ett anfall eller i en militär operation som förberedelse till ett anfall. Om de inte gör detta har de inte rätt till krigsfångestatus. Det kan förekomma situationer, då beväpnade kombattanter (t.ex. medlemmar i en motståndsrörelse) till följd av fientligheternas art inte kan skilja sig från civilbefolkningen. I sådana situationer bevarar dessa sin ställning som kombattanter och rätten att behandlas som krigsfångar under förutsättning att de bär sina vapen öppet:

- vid varje militärt engagemang, och
- under den tid som de är synliga för motparten, i samband med förberedelser för anfall och genomförande av anfall.

När det gäller Sverige anses de som tjänstgör i Försvarsmaktens krigsorganisation, om de inte tillhör sjukvårds- eller själavårdspersonalen, som kombattanter. Dessutom anses poliser, skyddsvakter, Tullverkets gränspersonal, Kustbevakningspersonal och medlemmar av den organiserade

motståndsrörelsen som kombattanter under den tid de tjänstgör för Sveriges försvar.

Som framkommit ovan får kombattanter anfallas. Kombattanter som försatts ur stridbart skick ska dock under alla omständigheter respekteras och skyddas. En kombattant som försatts ur stridbart skick får inte utsättas för anfall. En person är försatt ur stridbart skick om han/hon:

- är krigsfånge,
- har klart uttryckt sin åsikt om att ge upp motståndet,
- har förlorat medvetandet eller på annat sätt genom sårskada eller sjukdom blivit oförmögen att försvara sig själv.

Personer försatta ur stridbart skick ska omhändertas och ges den vård de är i behov av. Ingen diskriminering får förekomma när det gäller vård av sårade och sjuka. Förutsättningen för att en sådan person ska erhålla skydd är att denne avstår från fientlig handling och inte försöker fly.

Militär sjukvårdspersonal och fältpräster

Militär sjukvårdspersonal samt fältpräster är medlemmar i en parts stridskrafter och bär uniform. Deras uppgift under en väpnad konflikt är dock inte att strida, utan att omhänderta och vårda sårade och sjuka. I syfte att

underlätta utförandet av deras uppgift har de getts en särskild status. De får inte attackeras och får heller inte aktivt delta i stridigheterna, annat än i självförsvar om de skulle attackeras. De kan hållas kvar av motparten i syfte att vårda sårade och sjuka – men får inte hållas kvar som krigsfånge. Istället ska de tillåtas att återvända till sitt förband när dennes tjänster inte längre behövs.

Civila

Alla som inte är kombattanter, militär sjukvårdspersonal eller fältpräster är civila. Civila är skyddade personer i väpnade konflikter. De ska skyddas och respekteras och får inte utsättas för anfall. Som framkommit ovan gäller dock undantag för civila som direkt deltar i stridigheterna.

Frågan om en person är kombattant är viktigt därför att:

- civila är inte militära mål och får alltså inte anfallas.
- civila får inte delta i stridigheterna,
- om civila trots allt tar direkt del i stridigheterna får de anfallas och om de tillfångatas av den andra parten får de straffas enligt nationell rätt för sitt deltagande i stridigheterna, dvs. civila har inte rätt till krigsfångestatus (se vidare nedan om Övriga stridande).

Övriga stridande

Som framkommit ovan är personer som inte är kombattanter, militär sjukvårdspersonal eller fältpräster civila. Som huvudregel är civila och civilbefolkningen skyddade från anfall. Undantaget från denna centrala regel avser de civila som direkt deltar i fientligheterna antingen som enskilda eller som medlemmar i organiserade väpnade grupper. Dessa personer förlorar sitt skydd som civila och blir militära mål under den tid som de direkt deltar i fientligheterna, och får då anfallas under denna tid.

Civila som direkt deltar i fientligheterna har, om de faller i en motparts våld, inte rätt till krigsfångestatus, men ska behandlas humant. De kan straffas enligt nationella bestämmelser för sitt deltagande i fientligheterna, men endast efter en rättvis rättegång.

Civila som är medlemmar i organiserade väpnade grupper, och deltar i fientligheterna på ett sådant sätt att de kan anses fylla en kontinuerlig stridsfunktion, får anfallas även under den tid då de inte omedelbart förbereder eller deltar i fientligheterna. Detta skiljer medlemmar i organiserade väpnade grupper från civila som direkt deltar i fientligheterna vilka endast får anfallas under den omedelbara tid som de direkt deltar.

Varningsskylt för minor från utbildning om minor, oexplorerad ammunition och hemmagjorda bomber.
Foto: Maria Pålsson

Civil sjukvårdspersonal

Som sjukvårdspersonal räknas sådana personer som utsetts av en part i konflikten för att uteslutande utföra sjukvårdsuppgifter, t.ex. uppsökande, omhändertagande och behandling av sårade, sjuka och skeppsbrutna, civila. Också den personal som administrerar sjukvårdsenheter och genomför sjuktransporter är skyddade.

Civil sjukvårdspersonal finns såväl inom den civila som militära hälso- och sjukvården, tandvården eller veterinärverksamheten eller inom den kommunala tillsynen på miljö- och hälsoskyddsområdet.

För att sjukvårdspersonal ska få det skydd som de har rätt till bör de utrustas med en armbindel med

kännetecknet ett rött kors på vit botten (alternativt röd halvmåne på vit botten) och ett identitetskort som styrker deras ställning.

Civildövsvarspersonal (befolknings-skydd & räddningstjänst)

Det folkrättsliga begreppet civilövsvar ska inte förväxlat med det svenska begreppet civilt försvar, dvs. civil verksamhet inom totalfövsaret. Med civilövsvar i folkrättslig mening avses fullgörandet av humanitära uppgifter i syfte att skydda civilbefolkningen mot faror i samband med fientligheter eller katastrofer samt att hjälpa civilbefolkningen att övervinna följderna av sådana händelser. När det gäller svenska förhållanden utgörs den folkrättsliga termen civilövsvar av verksamheterna befolkningsskydd och räddningstjänst inom totalfövsaret.

Civilövsvarspersonal utgörs av personer som en part i en väpnad konflikt avdelar till att uteslutande fullgöra civilövsvarsuppgifter. Civilövsvarspersonal ska skyddas och respekteras av de stridande parterna. De ska även tillåtas att fullgöra sina uppgifter utom i fall av tvingande militär nödvändighet.

Personal, byggnader och materiel inom civilövsaret samt skyddsrum för civila ska kunna identifieras. Detta sker genom det internationella

kännetecknet för civilövsvar. Vidare bör civilövsvarspersonal utrustas med ett identitetskort och en armbindel.

Det skydd som tillkommer civilövsvarspersonal och deras utrustning upphör om dessa vid sidan av sina civilövsvarsuppgifter används för att utföra handlingar som är skadliga för fienden.

Civila som åtföljer stridskrafterna

Civila som åtföljer militära stridskrafter har en speciell position inom den humanitära rätten. Den tredje Genèvekonventionen föreskriver att ”personer, som åtfölja stridskrafterna utan att direkt tillhöra dem, såsom civila medlemmar av besättningen på militärt luftfartyg, krigskorrespondenter, leverantörer, medlemmar av arbetsenheter eller personal, som sörjer för militärernas välbefinnande, under förutsättning att de erhållit be-myndigande av de stridskrafter, som de åtfölja”, ska vara berättigade till krigsfångestatus.

Enligt totalfövsarets folkrättsförordning ska som ”civila åtföljande stridskrafterna” anses de som utför arbete åt ett militärt förband enligt ett särskilt tillstånd som utfärdas av Fövsvarsmakten. Personalen tjänstgör inte i det militära förbandet och ska inte heller ha stridsuppgifter.

Hur reglerar den humanitära rätten vapen?

Den humanitära rätten begränsar vilka vapen och stridsmetoder som får användas i en väpnad konflikt.

Den humanitära rätten reglerar vapen och användningen av vapen genom specifika regleringar, men även genom den humanitära rättens allmänna principer, om bland annat distinktion, proportionalitet och förbud mot onödigt lidande och överflödig skada. Det är till exempel enligt dessa principer förbjudet att använda vapen som är urskillningslösa, det vill säga vapen som inte kan göra åtskillnad mellan de som deltar och de som inte deltar i striderna (dvs. civila, sårade och sjuka stridande och krigsfångar). Det är också förbjudet att använda vapen som orsakar större lidande än vad som är nödvändigt för att försätta stridande ur stridbart skick. Användningen av vapen som orsakar omfattande, långsiktiga och svåra skador på naturen är också förbjudna enligt den humanitära rättens principer.

De specifika regleringar av vapen som antagits bygger på dessa grundläggande principer och innebär såväl användningsförbud i krig, som produktions-, lagrings- och innehavsförbud. Ofta kompletterar dessa olika typer av förbud varandra för att säkerställa en heltäckande och effektivt reglering. Vissa kategorier av vapen har bedömts

som så grymma att det internationella samfundet har kommit överens om att helt förbjuda dem. Genom åren har olika fördrag tagits fram som förbjuder eller begränsar användningen av vissa vapen så som biologiska och kemiska vapen, synförstörende laservapen, brandbomber och dumdkulor (ammunition som expanderar eller plattas ut inuti kroppen).

Specifika regleringar av vapen finns t.ex. i Reglemente angående lagar och bruk i lantkrig (lantkrigsreglementet, LKR) till 1907 års Konventionen angående lagar och bruk i lantkrig (IV:e Haagkonventionen), 1925 års Genèveprotokoll, 1972 års konvention om biologiska vapen (B-vapenkonventionen) 1980 års Vapenkonvention med tillhörande protokoll om bl.a. synförstörende laservapen, förbud mot eller restriktioner i användningen av minor, och effekterna av explosiva lämnningar av krig, 1993 års konvention om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen (C-vapenkonventionen) 1997 års Konvention om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppminor) samt om deras förstöring (Ottawakonventionen), samt 2008 års konvention om klusterammunition.

Varför finns det krav på utbildning?

För att den humanitära rätten ska fungera i krigstid måste man sprida kunskap om den i fredstid. När konflikten väl är ett faktum är det ofta för sent.

En grundläggande förutsättning för att den humanitära rätten ska respekteras är kunskap om dess innehåll. Utbildning och information är därför av grundläggande och avgörande betydelse för att den humanitära rätten ska få genomslag i praktiken. Vikten av sådan kunskap kommer därför även till uttryck i flera centrala konventioner i form av krav på utbildning och information, samt att det ska finnas särskilt utpekade (och utbildade) så kallade folkrättsliga rådgivare.

Av Genèvekonventionerna framgår att staterna, i såväl fredstid som under väpnad konflikt, är skyldiga att inom sina respektive länder, ge största möjliga spridning åt konventions-texterna. De ska även utbilda såväl militärer som civila aktörer i dess bestämmelser.

Krav på utbildning finns även i sedvanerätten, det har slagits fast bl.a. i Internationella rödakorskommitténs studie av sedvanerätten på området – regel 143, "Customary International Humanitarian Law. Volume I, Jean-Marie Henckaerts and Louise Doswald-Beck", 2005.

För att leva upp till dessa utbildningskrav krävs att ett antal förebyggande åtgärder vidtas i fredstid för att göra det möjligt att följa lagarna i krigstid. De krav som folkrätten ställer när det gäller utbildning av militär och civila är dock inte preciserade utan det är upp till varje stat att göra en egen bedömning utifrån den egna militära och civila organisationen. Handböcker, som den du nu håller i din hand, och utbildning i humanitär rätt är exempel på sådana utbildande åtgärder.

Vem behöver veta vad?

För militären är kunskap om den humanitära rätten av omedelbar praktisk betydelse, inte endast vid en eventuell inblandning i en väpnad konflikt, direkt eller indirekt genom t.ex. deltagande i fredsinsatser, utan också i fredstid i samband med övningar eller beslut i anslutning till den internationella säkerhetspolitiska utvecklingen.

Varje svensk sjöman och soldat får därför minst lära sig Försvarsmaktens åtta soldat regler, som tillkommit

tack vare den humanitära rätten. De är följande:

1. Bekämpa endast fiendens kombattanter och mål av militär betydelse.
2. Vålla inte onödigt lidande eller större skada än som fordras för att lösa din uppgift.
3. Bekämpa inte en fiende som gett upp motståndet eller som försatts ur stridbart skick.
4. Avväpna fångar och överlämna dem till din chef.
5. Behandla sårade, sjuka och skeppsbrutna lika, oberoende av om de tillhör våra styrkor, fienden eller civilbefolkningen.
6. Respektera och skydda civilbefolkningen. Undvik om möjligt att skada civil egendom. Plundring är förbjuden.

7. Respektera personal och föremål som har särskilda folkrättsliga kännetecken, t.ex. Röda korset.
8. Ingrip för att förebygga brott mot dessa regler. Rapportera varje överträdelse till din chef.

Goda kunskaper om humanitär rätt är inte endast nödvändigt för att kunna bedöma vilka direkta förbud och skyldigheter som gäller, utan är dessutom av stor betydelse när det gäller mer policymässiga och militär-strategiska ställningstaganden.

För civila myndigheter och civila är kunskap i humanitär rätt i första hand av betydelse för det fall att en stat skulle bli inblandad i en väpnad konflikt. Mot bakgrund av att det säkerhetspolitiska läget kan förändras snabbt, medan utbildnings och

Även krig har regler.
Utbildning ombord på HMS Falken.
Foto: Michaela Linge

informationsverksamhet är långsiktiga projekt, finns det behov av att kunskap om den humanitära rätten kontinuerligt upprätthålls. Vissa civila myndigheter har också mot bakgrund av sina uppgifter särskilda behov av kunskap kontinuerligt.

Civila beslutsfattare måste dessutom generellt även i fredstid ha kunskaper i bl.a. humanitär rätt för att kunna agera på ett adekvat sätt i förhållande till konflikter i andra länder. För journalister och andra som rapporterar från konflikter är kunskap i humanitär rätt nödvändig för att kunna bedöma i vad mån parterna i en väpnad konflikt respekterar denna och kunna ge en nyanserad och korrekt bild av det som sker. Kunskap om reglerna är även viktig för allmänheten i övrigt både som underlag för ställningstaganden opinionsverksamhet och för att inte bidra till att reglerna urholkas – genom t.ex. missbruk av emblem eller accepterande attityd till tortyr eller andra krigsförbrytelser. Sjukvårdspersonal behöver kännedom om skyddet av sjukvård i allmänhet och skyddsemblemen i synnerhet. Skolans personal behöver kunna förmedla grundläggande kunskaper i och tilltro till den humanitära rätten, inte minst som ett led i ett demokratiskt samhällsbygge.

Även påtagliga förändringar i samhället kan medföra att behoven

av kunskap ökar snabbt och brett bland civila. Ökande antal människor som söker sig till Sverige undan krig och katastrofer kräver kunskap om den humanitära rättens regler för att dessa människor ska kunna bemötas på ett riktigt sätt både av myndigheter och allmänheten. Förståelse för dessa människors situation och möjlighet att reagera vid missförhållanden är en del av upprätthållandet av respekten för regelverken. Även i frågor som gäller bedömning och lagföring av krigsförbrytelser är kunskapen relevant. Medvetenheten om dessa nya behov återspeglas t.ex. i Europeiska unionens riktlinjer för främjande av efterlevnaden av humanitär rätt. Där sägs att utbildningsbehoven gäller hela befolkningen, även om särskild uppmärksamhet bör ägnas åt relevanta grupper, som brottsbekämpande personal.

Frågan är inte om det finns ett behov av kunskap i folkrätt både bland militärer och civila, utan vilken kunskap och kunskapsnivå som är relevant för just dig och vad du kan göra för att bidra till att öka kunskapen i samhället om dessa frågor. En ökad kunskap brett i samhället bidrar till allas vårt skydd vid en eventuell konflikt.

Hur hanteras olika behov och olika förutsättningar?

Väpnade konflikter påverkar kvinnor, män, flickor och pojkar i stor utsträckning på skilda sätt.

Kvinnor och män tvingas hantera olika former av våld och utsatthet under väpnade konflikter. Kvinnor och män har också ofta helt olika förutsättningar och metoder för att överleva och hantera en väpnad konflikt.

Skillnaderna gäller både de omedelbara effekterna av ett specifikt anfall och konflikternas mer långsiktiga effekter. Det är också tydligt att formerna för kvinnor och mäns deltagande i, och deras möjligheter att påverka, konflikter skiljer sig åt. Under senare år har det internationella samfundet (bl.a. FN) kommit att lägga fokus på dessa skillnader. Ett antal åtgärder har vidtagits för att utjämna skillnaderna, bland annat genom nya folkrättsliga bestämmelser och åtaganden.¹

Dessa skillnader omhändertas dock inte alltid av reglerna i de befint-

liga humanitärrättsliga konventionerna. Reglerna är istället uppbyggda som "genusneutrala". De ger skydd till grupper som "civila", "barn" "sårade och sjuka" etc. Endast i ett fåtal fall är reglerna könsbestämda, och i dessa fall är det kvinnor (med beaktande av deras reproduktiva förmåga) som ges särskilt skydd.

En relevant fråga är därför hur vi idag säkerställer att kvinnor och mäns skilda behov, förutsättningar och förmågor beaktas i tillämpningen av den humanitära rätten. Hur säkerställer vi att reglerna fungerar för alla?

Alla aktörer och beslutsfattare (civila som militära) med ansvar under den humanitära rätten måste säkerställa att den humanitära rättens regler tolkas och tillämpas effektivt och icke-diskriminerande. Mot bak-

¹ FN:s säkerhetsrådsresolution (1325) om fred kvinnor och säkerhet, med efterföljande resolutioner, Även Romstadgan, Vapenfördraget från 2013, och Klusterkonventionen från 2008 är exempel på avtal som visar på medvetenhet om betydelsen av ett genusperspektiv i förhållande till väpnade konflikter och dess regleringar.

Klusterammunition i Afghanistan.
Foto: John Rodsted

grund av att väpnade konflikter påverkar kvinnor och män olika krävs att man i planering, genomförande och utvärdering av militära insatser och andra åtgärder inom ramen för den humanitära rätten förstår och tar hänsyn till hur frågor kopplade till genus påverkar tillämpningen av den humanitära rätten. Med andra ord,

det behövs ett genusperspektiv på den humanitära rätten.

Ett genusperspektiv på den humanitära rätten

Genus – tillsammans med andra faktorer som bl.a. ålder, etnicitet, funktionsvariation och klasstillhörighet – avgör en individs förutsättningar,

Hemvärnsövning. Strid i bebyggelse.
Foto: Bezav Mahmud/Försvarsmakten

resurser, makt, begränsningar och möjligheter. Individer har olika behov, förutsättningar och förmågor beroende på rådande samhälleliga, rättsliga, ekonomiska, kulturella och politiska strukturer och värderingar, och påverkas följaktligen på olika sätt av förändringar i samhället. Höjd måste tas för detta i tillämpningen av existerande regler.

I ljuset av detta innebär ett genusperspektiv på den humanitära rätten alltså ett sätt att säkerställa att den humanitära rätten tolkas och tillämpas på ett effektivt och icke-diskriminerande sätt. Att individers humanitärrettsliga skydd, rättigheter och skyldigheter säkerställs mot bakgrund av de olika förutsättningar som följer med att vara pojke, flicka, kvinna eller man i en specifik kontext.

I slutänden handlar det alltså om att säkerställa en icke-diskriminerande tillämpning, och om att alla individer under en väpnad konflikt ska kunna erbjudas det skydd och de rättigheter de har under regelverken. Att se till att regelverken verkligen är till för alla.

Mot den bakgrunden innehåller de under senare år uppdaterade kommentarerna till Genèvekonventionerna tydliga skrivningar om vikten av ett genusperspektiv kopplat till grundläggande bestämmelser. Se www.icrc.org för kommentarer till Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll.

För vägledning och ytterligare information se publikationen "IHL and Gender – Swedish Experiences" som utarbetats av Svenska Röda Korset i samarbete med Utrikesdepartementet 2015. Publikationen finns på: www.redcross.se

Vilka och vad skyddas av skyddssymboler?

För att kunna identifiera personal och materiel som står under den humanitära rättens skydd finns regler om att de ska bära kännetecken. Dessa kännetecken visar att personen eller materielen är skyddad och inte får attackeras. För att denna skyddseffekt ska inträda är det av avgörande betydelse att kännetecknen inte missbrukas.

Sjukvård

Emblemen det röda korset, den röda halvmånen och den röda kristallen är skyddssymboler enligt den internationella humanitära rätten. De skyddar alla sårade och sjuka samt sjukvård i väpnade konflikter. Det är förbjudet att angripa fordon, byggnader eller personal som bär symbolerna.

Personer som bär emblemen eller arbetar under dem under en väpnad konflikt ska alltid skyddas. De som skyddas är bland annat militär- och civil sjukvårdspersonal, medicinsk utrustning som sjukhus och ambulanser samt militär själavårdspersonal.

Förutom att det röda korset ska fungera som skyddsembem för

sjuk- och själavård under krig får även nationella rödakorsföreningar, som Svenska Röda Korset, använda emblemet i fredstid. Föreningarna får använda emblemet för att visa att en person eller ett föremål har anknytning till rödakors- och rödahalvmånerörelsen, men då alltid tillsammans med föreningens namn i sin logotyp.

Inga andra än de som i de internationella regelverken ges uttrycklig rätt att använda skyddsembem får använda dessa symboler och de får inte användas på andra sätt än de som uttryckligen tillåts. Det vill säga att det inte är tillåtet att använda ett rött kors, en röd halvmåne eller den röda kristallen i reklam, företagslogotyp, eller på annat sätt för att till exempel signalera att något är akut eller som en symbol för sjukvård i allmänhet i

fredstid. Det är självklart inte heller tillåtet att använda emblemen under väpnade konflikter om man inte har rätt till det skydd som emblemen signalerar.

Varför tre emblem?

Trots att skyddsembem det röda korset och den röda halvmånen är universella och uteslutande humanitära symboler har de ibland felaktigt uppfattats ha en religiös, kulturell eller politisk koppling. Detta har påverkat respekten för emblemen och har minskat den skyddseffekt de ger åt krigsdrabbade och hjälparbetare som verkar under väpnade konflikter. Till följd av detta skapades ett alternativt skyddsembem 2005, den röda kristallen. Den röda kristallen förstärker skyddet i de fall då varken det röda korset eller den röda halvmånen respekteras som neutralt.

Svenska Röda Korset har en särskild uppgift att hjälpa regeringen att bevaka att emblemen används korrekt. Företag, myndigheter och privatpersoner som använder ett rött kors felaktigt kontaktas och informeras om emblemen och deras viktiga funktion i väpnade konflikter. Kontakterna leder oftast direkt till att den felaktiga användningen upphör.

Kontakta Svenska Röda Korset om du misstänker att ett rött kors, en röd halvmåne eller en röd kristall används felaktigt.

e-post: emblem@redcross.se

En fråga om liv och död

Skyddet av och respekten för det röda korset, den röda halvmånen och den röda kristallen är avgörande för upprätthållandet av den internationella humanitära rätten. All felaktig användning, även i fredstid, försvagar deras skyddseffekt och försvårar den humanitära hjälpen i väpnade

Det röda korset får användas på vägskyltar som visar vägen till akutsjukhus

Bakgrunden till detta är att regeringen bedömt att andra internationella överenskommelser än de som finns kring skyddet av emblemet gör det viktigt att kunna använda det röda korset för att visa vägen till just akutsjukhus. Dessa överenskommelser är FN/UNECE:s (United Nations Economic Commission for Europe) konvention om vägmärken och signaler, från 1968, med tilläggsprotokoll. Konventionen syftar till att underlätta den internationella vägtrafiken och förbättra vägsäkerheten genom enhetliga trafikregler.

Det är inte obligatoriskt att använda alla vägmärken som finns i konventionen, men enligt 2 kap. 22 § vägmärkesförordningen (2007:90) anger detta märke lokalisering av sjukhus med akutmottagning

konflikter. Om den direkta signalen om skydd försvagas riskerar alltså t.ex. sjuka, sjukvårdare och annan hjälppersonal i konfliktområden att utsättas för onödigt fara. Skyddet av det röda korset och de andra emblemen är mot den bakgrunden en fråga om liv och död.

Alla stater och nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningar

är därför skyldiga att främja medvetenheten om och respekten för de tre emblemen. Enligt Genèvekonventionerna måste även alla länder anta specifika nationella lagar som reglerar användningen av emblemen och förbjuder felaktig användning av dem. Se mer om hur skyddet ser ut i Sverige i avsnittet Hur genomförs den humanitära rätten i Sverige?

Civilt försvar (befolkningsskydd och räddningstjänst)

Kännetecknet ska användas för identifiering av byggnader och materiel som används för civilt försvarsändamål, personal som tjänstgör inom civilt försvar samt skyddsrum för civilbefolkningen.

Anläggningar som innehåller farliga krafter

Anläggningar och installationer som innehåller farliga krafter ska vara utmärkta med kännetecknet. Dammar, vallar och kärnkraftverk får inte anfallas om det kan förorsaka att farliga krafter utlöses och ger upphov till svåra förluster bland civilbefolkningen. Detta skydd kan dock upphöra om anläggningarna eller installationerna används i strid med folkrättens regler.

Kulturell egendom

Det är förbjudet att attackera kulturell egendom och att använda sådan egendom som stöd för militära insatser. Undantag kan dock i vissa fall aktualiseras av militär nödvändighet. Kulturell egendom är fast och lös egendom av varje folks kulturarv som t.ex. byggnader, minnesmärken, kyrkor och konstverk. De skyddas av ett särskilt kännetecken.

Vad händer när den internationella humanitära rätten kränks?

Alla stater som har ratificerat konventioner om internationell humanitär rätt är juridiskt bundna att följa reglerna i dessa och måste göra allt i sin makt för att respektera och säkerställa respekt för den humanitära rätten. Allvarliga kränkningar mot den humanitära rätten utgör krigsförbrytelser och individer på alla nivåer kan hållas personligen ansvariga för brotten.

Huvudansvaret för att åtala personer som misstänks för krigsförbrytelser ligger på staten, oavsett var brottet begicks. Vissa handlingar som förbjuds i Genèvekonventionerna och i deras första tilläggsprotokoll måste bestraffas. Det rör sig om svåra överträdelser som riktar sig mot personer och egendom som skyddas av konventionerna, till exempel uppsåtligt dödande, tortyr eller omänsklig behandling, våldtäkt och andra handlingar som uppsåtligt orsakar stort lidande eller skada för kropp eller hälsa. Enligt den humanitära rätten måste stater även söka efter personer som misstänks för grova brott mot den humanitära rätten och ställa dem inför rätta i landets egna domstolar eller överlämna dem till ett annat land för rättegång. Det

är samtidigt viktigt att staterna kräver att deras militära ledare förhindrar anstiftandet av krigsförbrytelser och vidtar åtgärder mot personer under deras kontroll som begår sådana brott.

De nationella domstolarna, som har det primära ansvaret för den humanitära rättens efterlevnad, kompletteras av ett antal internationella domstolar som upprättats av det internationella samfundet. FN har upprättat specialdomstolar som bland annat specifikt hanterar brott som begåtts i forna Jugoslavien, Rwanda och Sierra Leone. År 2002 inrättades Internationella brottmålsdomstolen (ICC). Det är det första permanenta organet som har jurisdiktion över allvarliga internationella brott, inklu-

sive krigsförbrytelser, oavsett om de begåtts under en internationell eller icke-internationell väpnad konflikt. ICC agerar endast om en stat inte kan eller inte vill åtala personer som anklagas för brott som ligger inom statens egen jurisdiktion. Staterna har också en skyldighet att samverka med varandra för att motverka straffrihet för grova internationella brott. I och

med att det internationella samfundet alltmer fokuserar på internationella mekanismer och samverkan för att åtala personer som anklagas för krigsförbrytelser är det viktigt att även Sverige har ett välfungerande nationellt system för att hantera dessa ärenden. Se mer om detta i avsnittet Hur hantearas brott mot den humanitära rätten i Sverige?

Den tidigare bosnienserbiska presidenten Biljana Plavšić dömdes 2003 av Internationella tribunalen för brott i f.d. Jugoslavien (ICTY). Hon avtjänade sitt straff på anstalten Hinseberg i Sverige.
Foto: Jerry Lampen/Scanpix

Vad är den internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsens särskilda roll och uppdrag?

Röda Korset och den humanitära rätten har sitt ursprung hos samma person – Henry Dunant. Det är en av anledningarna till att den internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsen, ända sedan den grundades 1863, har en stark koppling till den humanitära rätten.

Förutom den historiska kopplingen innehåller de viktigaste konventionerna om den humanitära rätten – Genèvekonventionerna och deras tilläggsprotokoll – många bestämmelser som ger delar av rödakors- och rödahalvmånerörelsen specifika uppgifter som de utför under en väpnad konflikt. Internationella rödakorskommittén, ICRC, har till exempel rätt att besöka krigsfångar och de nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarna måste tillåtas utföra humanitära aktiviteter. Denna koppling mellan en internationell humanitär organisation och ett specifikt folkrättsligt område är unik och ger rödakors- och rödahalvmånerörelsen ett särskilt juridiskt mandat att hjälpa drabbade vid väpnade konflikter.

Vid den Internationella rödakors- och rödahalvmånekonferensen, som

äger rum vart fjärde år, deltar inte bara rörelsens olika delar – ICRC, de nationella föreningarna och deras Federation – utan även alla de stater som ratificerat Genèvekonventionerna, vilket idag i princip är alla världens stater. Konferensen behandlar och fattar beslut om humanitära utmaningar inom olika områden, men har sedan den första konferensen 1867 haft ett särskilt fokus på internationell humanitär rätt. Resolutionerna och uttalandena från denna viktiga konferens har identifierat ICRC som ”beskyddare och främjare” av den humanitära rätten och fastställt att de nationella föreningarna, som Svenska Röda Korset, ska hjälpa sina stater att utbilda om och implementera den humanitära rätten.

Nationella rödakors- eller rödahalvmåneföreningar kan endast

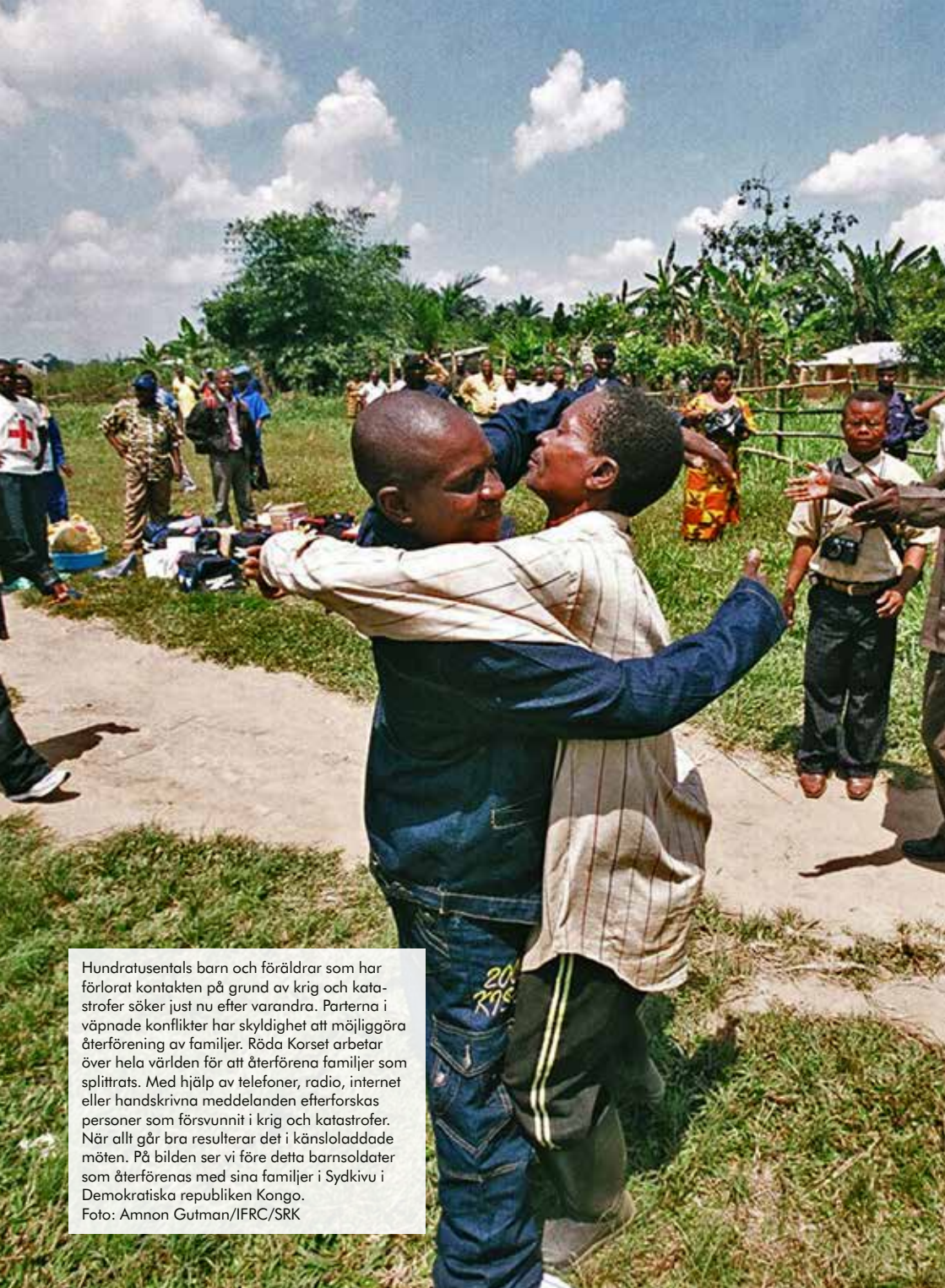

Övning utanför Boden.
Foto: Anna Noren/Försvarsmakten

bildas i de stater som har ratificerat Genèvekonventionerna. En nationell förening måste också uttryckligen erkännas av landets regering på grundval av Genèvekonventionerna och nationell lagstiftning som en frivilligorganisation som utgör ett stöd till de offentliga myndigheterna på det humanitära området.

Genom rödakors- och rödahalvmånerörelsens kontinuerliga engagemang för den humanitära rätten säkerställer rörelsen – och särskilt ICRC – att rättsområdet förblir relevant också för dagens väpnade konflikter. Rörelsen föreslår även nya regler med hjälp av sina juridiska

och tekniska experter. ICRC har t.ex. även haft i uppdrag av staterna att sammanställa den omfattande sedvanerätten inom den humanitära rätten, samt arbetar sedan 2012 med att uppdatera kommentarerna till Genèvekonventionerna för att inkludera rättsutveckling, förändringar i krigföring, samhället etc. Rödakors- och rödahalvmånerörelsens mångåriga praktiska erfarenhet och omfattande dagliga arbete med att hjälpa drabbade i väpnade konflikter ger ökad trovärdighet åt den starka juridiska kopplingen mellan Röda Korset och den humanitära rätten.

Hundratusentals barn och föräldrar som har förlorat kontakten på grund av krig och katastrofer söker just nu efter varandra. Parterna i väpnade konflikter har skyldighet att möjliggöra återförening av familjer. Röda Korset arbetar över hela världen för att återförena familjer som splittrats. Med hjälp av telefoner, radio, internet eller handskrivna meddelanden efterforskas personer som försvunnit i krig och katastrofer. När allt går bra resulterar det i känsloladdade möten. På bilden ser vi före detta barnsoldater som återförenas med sina familjer i Sydkivu i Demokratiska republiken Kongo.
Foto: Amnon Gutman/IFRC/SRK

Vad gör ICRC?

Rödakors- och rödahalvmånerörelsens särskilda internationella juridiska status och arbetet utifrån dess grundprinciper är viktiga förutsättningar för att kunna utföra uppdraget att opartiskt skydda och bistå de personer som är skyddade under den humanitära rätten.

Internationella rödakorskommittén, ICRC, har en erkänt viktig roll som neutral, opartisk, oberoende humanitär organisation i väpnade konflikter. För att effektivt kunna utföra sitt uppdrag, enligt den humanitära rätten, måste ICRC ha säkert tillträde till alla skyddade personer, under alla omständigheter. ICRC måste ha staternas, konfliktens parter och lokalbefolkningens förtroende. Detta är anledningen till att ICRC alltid verkar neutralt och självständigt i förhållande till andra aktörer och insatser, exempelvis FN och icke-statliga humanitära organisationer.

Genom att föra en konfidentiell dialog med parterna i konflikten verkar ICRC för att säkerställa respekten för internationell humanitär rätt och för att få tillträde till skyddade personer med syftet att förmedla skydd och humanitärt bistånd. ICRC använder sig alltid i första hand av en konfidentiell dialog direkt med den

ansvariga parten för att ta upp eventuella kränkningar. I många väpnade konflikter är ICRC den enda oberoende aktören som har tillträde till skyddade personer, exempelvis civila och krigsfångar, och som kan verka för att deras rättigheter tillvaratas i enlighet med den humanitära rätten och andra tillämpliga rättsliga regler, till exempel mänskliga rättigheter. För att upprätthålla denna viktiga funktion är ICRC:s personal undantagna från att vittna i internationella tribunaler och ICC.

Staternas stöd, förståelse och respekt för rödakors- och rödahalvmånerörelsens särskilda arbetssätt och uppdrag, i enlighet med den humanitära rätten och rörelsens grundprinciper, är oerhört viktigt för att rörelsens olika delar ska kunna bistå och skydda civila, sårade och sjuka och frihetsberövade personer på ett säkert och effektivt sätt.

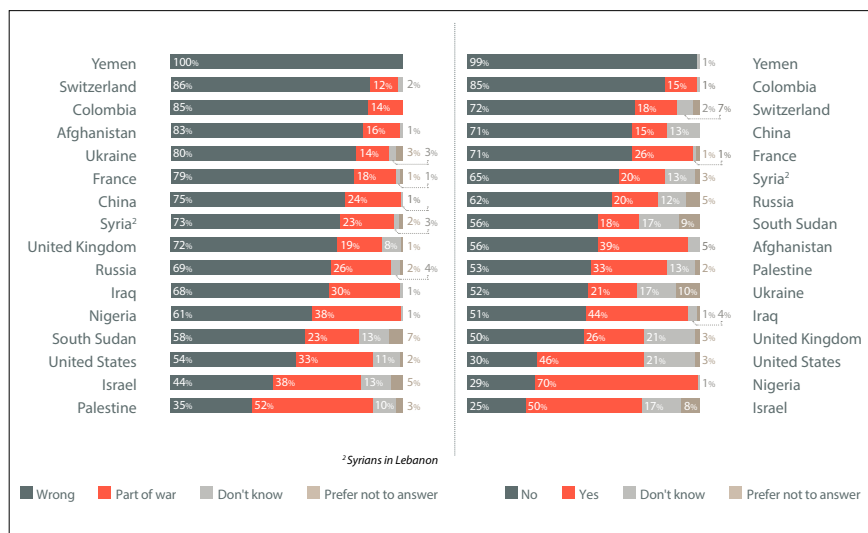
Den humanitära rätten reglerar både uppträdandet i krig och vilka vapen som får användas. Här, kast med språnghandgranat m56 på Härads skjutfält.
Foto: Bezav Mahmod/Försvarsmakten

Vad tycker världen om krigets lagar?

Under 2016 genomförde Internationella rödakorskommittén (ICRC) en global enkät i 16 länder om tillståndet för den humanitära rätten. Resultatet har presenterats i studien People on War. Drygt 17 000 personer deltog i undersökningen, och det ger en bild av både kunskapen om och hur den humanitära rätten uppfattas, samt av människors inställning till konflikter.

Studien är en uppföljning av en liknande enkät som ICRC genomförde 1999, så det är möjligt att göra en del jämförelser över tid. De 16 länderna som ingick i ICRC:s enkät delades

i två grupper – de fem permanenta staterna i FN:s säkerhetsråd och Schweiz, respektive tio länder där konflikter pågick.

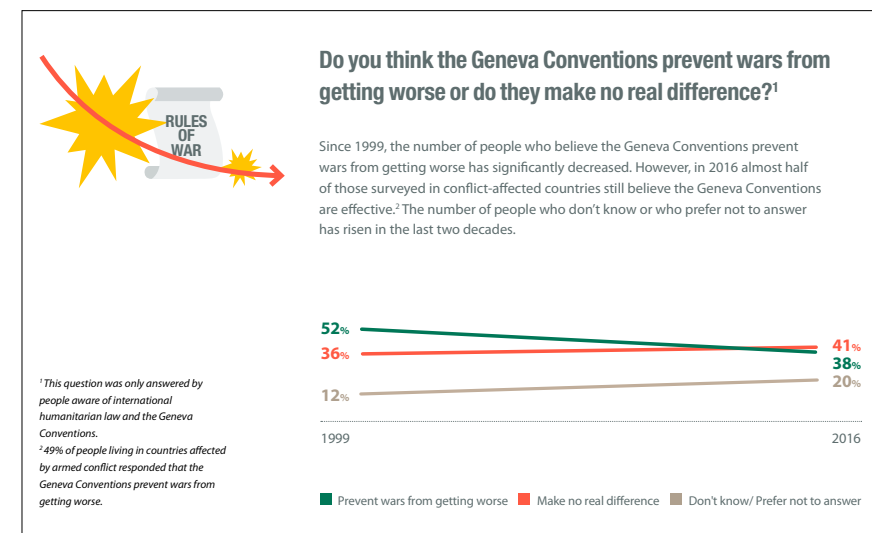
Svenska Röda Korset genomförde under 2016 en parallell enkätundersökning i Sverige och intervjuade 1000 personer om deras inställning till och kunskap om konflikter och den humanitära rätten. Fem frågor av det 20-tal frågor som fanns med i ICRC:s globala enkät valdes ut. Även i den svenska enkäten framkommer skillnader i vad olika grupper i det svenska samhället känner till och tycker om gällande regler. Likande nationella enkäter genomfördes också i Norge, Finland, och Danmark.

Några intressanta resultat från ICRC:s studie rör frågor hur man ser på den humanitära rätten. ICRC:s

enkät visar t.ex. att en tydlig majoritet anser att regler för krigföring behövs. Trots att krig har förändrats under de 70 år som gått sedan Genèvekonventionerna skrevs anser 67 procent det är rimligt att krig regleras.

38 procent av de tillfrågade uppgav att de ansåg att den humanitära rätten förhindrar krig från att bli värre. Bryter man ut svaren från personer som bor i konfliktdrabbade länder, så säger hälften att den humanitära rätten förhindrar krig från att bli värre.

Liknande skillnader ser man i förhållande till civila förluster. På frågan om del är fel, eller en del av krig, att attackera kombattanter i städer när

man vet att många civila kommer att dödas, uppger nästan 60 procent att det är fel. Detta är en nedgång på tio procent från 1999-års enkät. Men bryter man ut svaren från personer som bor i konfliktdrabbade länder, så anger hela 78 procent att det är fel. Motsvarande siffra för den andra gruppen länder är 50 procent.

De frågor som rör tortyr visar på en förändrad inställning till det absoluta förbudet mot tortyr. På frågan om tortyr är fel, eller en del av krig, svarade endast 66 procent att det är fel, och 27 procent att det är en del av krig. Och på frågan om en tillfånga-

tagen kombattant kan torteras för att få fram viktig militär information svarade endast 48 procent av de tillfrågade "nej". Detta ska jämföras med svaren från 1999-års enkät då 66 procent svarade "nej". Enkäten ger inga svar på varför det skett en sådan stor förändring i synen på tortyr, men det pekar på en oroväckande förändrad inställning till tortyr internationellt.

Den svenska enkäten tog också upp frågan om tortyr är fel, eller bara en del av krig. I Sverige svarade 87 procent att det är fel och endast åtta procent att det är en del av krig.

Den svenska enkäten tittade också på hur välkänd den humanitära rätten är. I Sverige svarade 37 procent att de är mycket bekanta eller ganska bekanta med den humanitära rätten. I jämförelse med det internationella snittet har svenskar en lägre kännedom om den humanitära rätten. ICRC:s enkät visar att 67 procent är mycket bekanta eller ganska bekanta med den humanitära rätten (en ökning från 48 procent 1999) och motsvarande siffra för Norge är 55 procent.

Sammanfattningsvis pekar enkätstudierna på att kunskapen om både den humanitära rätten och om dess

effektivitet under väpnade konflikter kan behöva stärkas.

ICRC:s och Svenska Röda Korsets enkät laddas ner här: <http://www.redcross.se/press-och-opinion2/rapporter/people-on-war-2016/>

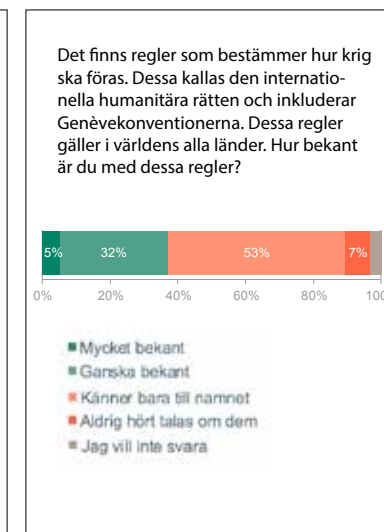
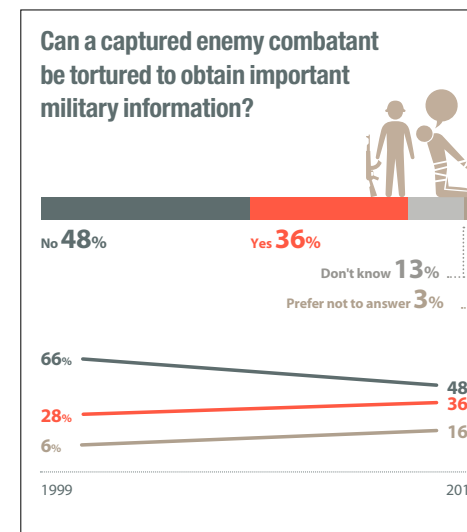
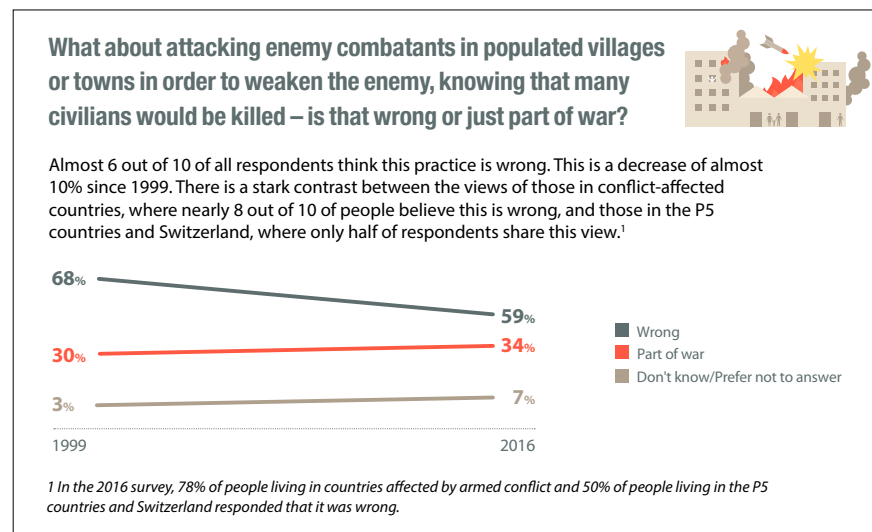

Foto: Mats Carlsson

Humanitär rätt och närliggande regler – vad är vad?

Hur ser sambandet ut mellan den humanitära rätten och de mänskliga rättigheterna?

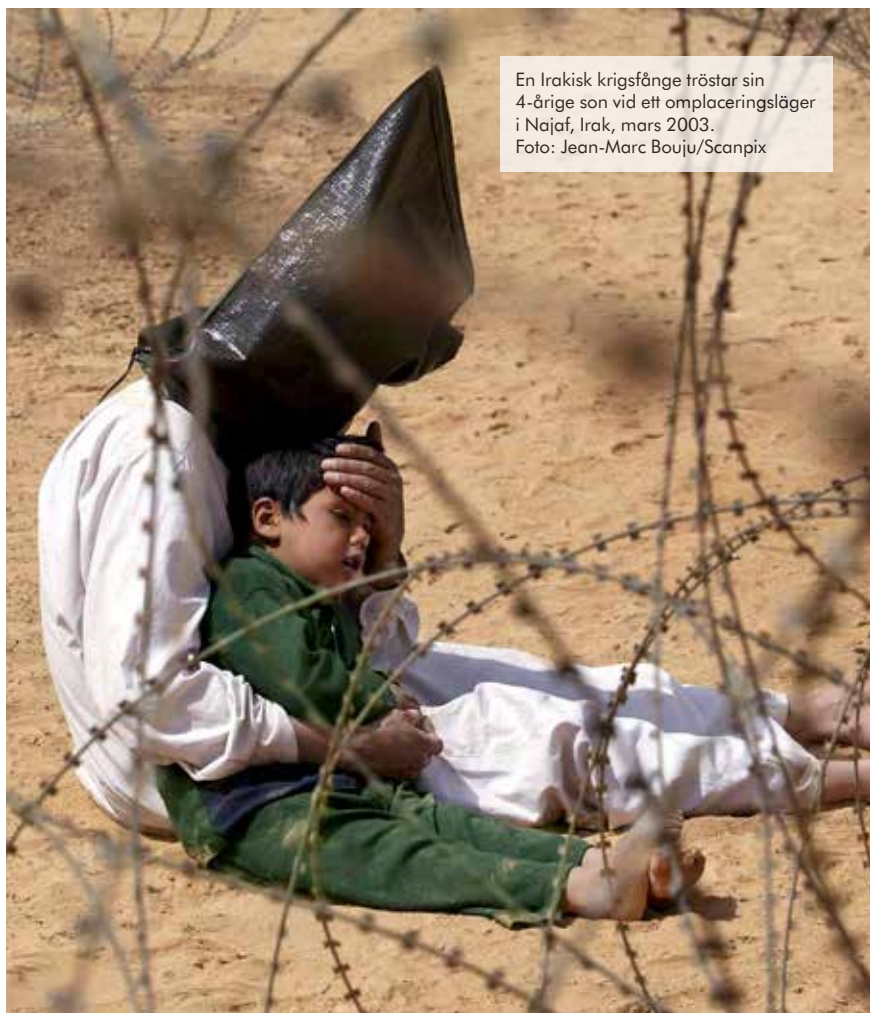
Den humanitära rätten har utvecklats i en strävan efter att mildra effekterna av väpnade konflikter. Gällande konventioner är ett resultat av avvägningar mellan dessa humanitära mål och behov av militär handlingsfrihet under väpnade konflikter. De mänskliga rättigheterna har utvecklats med syftet att reglera en stats fredstida förhållanden och förpliktelser mot sina egna medborgare. Ursprunget till de två regelområdena är försök att reglera individers skydd mot staters makt- och våldsanvändning.

Genom utveckling av de två regelområdena (både genom traktater och sedvanerätt), statspraxis och praxis från internationella domstolar och tribunaler har i dag de mänskliga rättigheterna och den humanitära rätten kommit att både överlappa och ses som komplement till varandra.

Den humanitära rätten och de mänskliga rättigheterna reglerar ibland samma rättigheter och skydd (till exempel förbud mot tortyr, slaveri och diskriminering samt rätten till liv, frihet och personlig säkerhet). Ett tydligt exempel på sådan överlappning är Genèvekonventionernas gemensamma artikel 3 och rättigheter

som finns i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter som stater inte kan göra inskränkningar i. Ett annat exempel på överlappning är kravet på human behandling av krigsfångar, vilket har sin grund i synen på människans inneboende värde och ”oförytterliga rättigheter” (se FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna). Som en följd av detta har en framväxande position under senare år varit att betrakta de mänskliga rättigheterna och den humanitära rätten som parallellt tillämpliga under väpnade konflikter, utan att detta i huvudsak ansetts innefatta några rätts- eller intressekollisioner. Skulle en sådan direkt rättighetskollision uppstå har den humanitära rätten företräd framför de mänskliga rättigheterna eftersom den är specifikt framtagen för väpnade konflikter.

Stater har vidare möjlighet att i händelse av krig eller andra nödlägen tillfälligt inskränka vissa mänskliga rättigheter, till exempel rätten till rörelsefrihet, mötesfrihet eller yttrandefrihet. De mänskliga rättigheterna upphör alltså inte per automatik att gälla under en väpnad konflikt, utan det är en stats utnyttjande av denna

En Irakisk krigsfånge tröstar sin 4-årige son vid ett omplaceringsläger i Najaf, Irak, mars 2003.
Foto: Jean-Marc Bouju/Scanpix

rätt till tillfälliga inskränkningar som avgör vilka mänskliga rättigheter som inte gäller under en väpnad konflikt. Däremot kan inga delar av den humanitära rätten begränsas eftersom dessa regler är framtagna för en specifik typ av nödläge, nämligen väpnade konflikter.

Av Sveriges nya strategi för Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i svensk utrikespolitik, Skr. 2016/17:62, framgår att regeringen anser det vara viktigt att ha ett integrerat arbete för att stärka de mänskliga rättigheterna och den humanitära rätten parallellt.

Är den humanitära rätten tillämplig vid fredsinsatser?

När väpnade styrkor som ingår i fredsinsatser deltar i fientligheterna mot en part i en väpnad konflikt måste de respektera internationell humanitär rätt.

Sverige har deltagit med personal i fredsinsatser sedan 1948. Då deltog svenska officerare för första gången som FN-observatörer i Mellanöstern. Den första FN-insatsen med svensk trupp genomfördes sedan i Suez 1956. I dag deltar Sverige i fredsinsatser under såväl FN:s som EU:s och Natos ledning.

De flesta av dagens fredsinsatser har inrättats för att övervaka fredsavtal varför det normalt inte föreligger någon pågående väpnad konflikt i det område insatsen genomförs. Men under senare år har det svenska deltagandet kommit att ske i länder där väpnade konflikter pågår. Personalen i sådana fredsinsatser deltar oftast inte i den väpnade konflikten, men under vissa förutsättningar kan den humanitära rätten bli tillämplig även för dem. Om personalen i fredsinsatser involveras i fientligheterna mot en part i en väpnad konflikt blir den humanitära rätten tillämplig. Detta gäller även när fredsinsatsen grundar sig

på ett mandat från FN:s säkerhetsråd. Säkerhetsrådet kan ge mandat för stater att använda våld för att återupprätta internationell fred och säkerhet. Men även sådan våldsanvändning begränsas av, och måste alltid ske i enlighet med, internationell humanitär rätt och mänskliga rättigheter. Det gäller exempelvis i förhållande till hur våld och tvång används, vilka vapen som tillåts, hur striderna förs och hur frihetsberövade personer behandlas.

Den humanitära rätten är neutral i förhållande till politiska beslut och intressen och ska tillämpas när en väpnad konflikt är ett faktum, av alla personer som deltar i strider kopplade till den väpnade konflikten, även soldater som ingår i en fredsinsats. Det är därför viktigt att alla stater som bidrar till internationella fredsinsatser säkerställer att deras väpnade styrkor och annan berörd personal har god kunskap om den humanitära rätten och de mänskliga rättigheterna.

Svenska ISAF-soldater genomför en operation väster om Masar-e Sharif i Afghanistan.
Foto: Johan Lundahl/Combat Camera/
Försvarsmakten

Gäller krigets lagar även terrorism och terrorister?

Den internationella humanitära rätten innehåller inte någon definition av terrorism eller terrorister, men förbjuder sådana handlingar som brukar ses som terrorism under väpnade konflikter.

Terrorhandlingar kan utföras både under väpnade konflikter och i fredstid. Eftersom den humanitära rätten endast gäller vid väpnade konflikter reglerar den inte terrorhandlingar som begås i fredstid eller hur stater reagerar på terrorhandlingarna. Hur en stat får agera mot terrorister i fredstid regleras på det folkrättsliga planet av reglerna om mänskliga rättigheter. Om kampen mot terrorhandlingar tar formen av en väpnad konflikt gäller dock den humanitära rätten under krigföringen. Begrepp som ”kriget mot terrorismen”, eller andra politiskt motiverade benämningar, har använts för att beskriva bland annat användning av militära medel för att bekämpa de som av vissa stater utpekats vara terrorister och andra som främjar terrorism. Sådan användning av militära medel uppfyller inte per automatik den humanitära rättens formella kriterier för att en väpnad konflikt ska föreligga. Det är de faktiska handlingarna som avgör om en väpnad konflikt föreligger och om den humanitära rätten alltså ska tillämpas.

Den humanitära rätten innehåller ingen definition av terrorism, men förbjuder de flesta handlingar som begås under väpnade konflikter som brukar anses som terrorism. I Genèvekonventionerna och tilläggsprotokollen förbjuds handlingar som begås under

en väpnad konflikt och som syftar till att sprida skräck bland civilbefolkningen. Ett antal handlingar som kan anses utgöra ”terroristattacker” (som urskillningslösa anfall, anfall mot civila och civil egendom, anfall mot gudstjänstlokaler, gisslantagande osv.) förbjuds uttryckligen i den humanitära rätten. Det allmänna kravet att skilja mellan civila och stridande samt förbudet mot anfall mot civila eller urskillningslösa anfall är grundstenarna inom den humanitära rätten.

Attackerna i USA den 11 september 2001 utlöste en rad olika komplexa folkrättsliga frågeställningar rörande terrorism och terrorister. En följd har varit att personer som utpekats som ”terrorister” varken tillerkänts skydd under den humanitära rätten eller de mänskliga rättigheterna. En del av denna diskussion bottnar i att begreppet terrorism inte har en globalt erkänd definition, varken humanitär-rättsligt eller i övrigt.

En annan humanitär-rättslig fråga som har diskuterats under senare år har varit vilken folkrättslig status som ”terrorister” har under väpnade konflikter. Vad som diskuterats är om dessa icke-statliga aktörer ska anses vara civila (som begår brott), civila som direkt deltar i fientligheterna, medlemmar i organiserade väpnade grupper, eller något annat. Eftersom det inte finns någon globalt erkänd

Foto: Försvarsmakten

definition av terrorism, finns det inte heller något tydligt svar på frågan om vem som ska anses vara terrorist.

Att korrekt kunna klassificera de aktuella individernas rättsliga status är viktigt, då detta bland annat har betydelse för bedömningen av vilka regler som ska anses gälla vid ingripanden mot dem. Vissa stater har hävdat att det är tillåtet att ingripa mot terrorister med insatser som varken är tillåtna mot kombattanter eller civila, eftersom dessa aktörer själva inte respekterar ett minimum av varken humanitet eller distinktion, och att de ”gamla” humanitärrättsliga reglerna därför inte förmår hantera dessa situationer och personer. Det har även hävdats att det krävs nya regler – utöver

de redan existerande bestämmelserna inom de mänskliga rättigheterna och den humanitära rätten.

Trots att begrepp som ”kampen/kriget mot terrorism” och det hot som terrorism utgör väcker svåra frågeställningar, är det viktigt att komma ihåg att det inte finns något rättsligt vakuum som skulle leda till att personer skulle riskera att hamna mellan det skydd som de mänskliga rättigheterna eller den humanitära rätten ger. Utgångspunkten är att alla personer har ett skydd under de mänskliga rättigheterna. Under väpnade konflikter har sedan alla personer ett skydd, antingen under de mänskliga rättigheterna eller den humanitära rätten, och i vissa fall under båda regelsystemen.

Foto: Bazov Mahmud/Försvarsmakten

Sverige och den humanitära rätten

Hur genomförs den humanitära rätten i Sverige?

Sverige är part till de flesta av det trettiotal humanitärrättsliga konventioner som finns idag. När Sverige anslutit sig till en konvention behöver dess regler och åtaganden göras gällande nationellt.

Hur genomförs den humanitära rätten i Sverige?

Huvudregeln när Sverige ingått en internationell överenskommelse är att den inte inkorporeras i svensk rätt. Det vill säga att konventionstexter normalt sett inte görs direkt tillämpliga i svensk rätt. Istället transformeras konventionens bestämmelser och blir gällande i Sverige genom tillägg eller ändringar i nationella författningar.

I svensk rätt återspeglas den internationella humanitära rätten idag i flera olika författningar – lagar och förordningar. Det finns även ett relativt stort antal regleringar som rör vad som i övrigt gäller under höjd beredskap och krig. I Förvarsdepartementets publikation, Totalförsvarets författningshandbok, som årligen sammanställs, finns alla övergripande bestämmelser samlade tillsammans med instruktioner för hur specifika myndigheter ska agera, vad som gäller för det militära försvaret, hur krisberedskap och civilt försvar ska hanteras i olika situationer, vilka regler som gäller kring skydd – och mycket annat.

Utöver författningsåtgärder bidrar Sverige till att stärka den humanitära rätten bl.a. genom den politiska debatten och humanitärrettsliga initiativ. Det finns även permanenta organ i Sverige med uppdrag kopplade till att säkerställa respekten för den humanitära rätten – Totalförsvarets folk-
rättsråd, Folkretts- och nedrustnings-

delegationen och Delegationen för folkrättslig granskning av vapenprojekt. Sverige måste alltid vara en stark röst för den humanitära rätten då alla stater har en skyldighet att respektera och bidra till respekt för regelverket.

Här berättar vi om de centrala regler och organ som reflekterar Sveriges åtaganden inom den humanitära rätten.

Totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12)

Förordningen är central i det svenska genomförandet av den humanitära rätten generellt och innehåller föreskrifter till ledning för tolkningen och tillämpningen för svensk del av den humanitära rätten i väpnade konflikter. Bl.a. regleras utbildning och informationsspridning, utmärkning av skyddade objekt i händelse av väpnad konflikt, m.m.

Lag (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser

Syftet med lagen är bl.a. att allvarliga brott mot den humanitära rätten ska kunna lagföras (åtalas och straffas) i Sverige. Andra regleringar med syftet att säkerställa att begångna brott mot den humanitära rätten utreds och får påföljder är bl.a. lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna

Foto: Bezav Maimod/Försvarsmakten

för brott mot internationell humanitär rätt, förordningen (1994:571) om ersättning för inställelse vid någon av de internationella tribunalerna för brott mot humanitär rätt och lagen (2002:329) om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen samt förordningen (2003:69) med samma namn. Samarbetet med den särskilda domstolen för Sierra Leone regleras i lagen (2006:615) om samarbete med Specialdomstolen för Sierra Leone. Se mer om detta i nästa avsnitt Hur hanteras brott mot den humanitära rätten i Sverige?

Lag (2014:812) om skydd av kännetecken i den internationella humanitära rätten

Syftet med lagen är bl.a. att säkerställa skydd och respekt för de i den huma-

nitära rätten skyddade emblemen, det röda korset, den röda halvmånen och den röda kristallen. Men även andra kännetecken skyddas, t.ex. för utmärkning av skyddad kulturegendom. Lagen anger vilka kännetecken som är skyddade, och vilka som får använda emblemen. Lagen anger också att emblemen endast får användas offentligt på de sätt som är tillåtet enligt den humanitära rättens regler på området, d.v.s. antingen för att signalera skydd av sjuk- och sjuvård under en väpnad konflikt, eller för att visa på tillhörighet till rödakors- och rödahalvmånerörelsen. Lagen slår även fast att Svenska Röda Korset har en rätt att använda det röda korset i enlighet med internationella regelverk.

Den som använder ett emblem, eller en symbol som liknar dessa

Det är viktigt att alla aktörer i samhället vet vad som gäller under väpnade konflikter. Här, samverkan mellan Försvarsmakten och blåljusmyndigheter. 35:e hemvärnsbataljonen. Foto: Carolina L Nilsson

skyddade kännetecken, på andra sätt än dessa, t.ex. som en symbol för sjukvård i allmänhet, eller i ett varumärke, på en skylt eller på annat sätt kan enligt lagen dömas för otillåten användning av kännetecken i den internationella humanitära rätten. Straffet är böter eller fängelse i högst sex månader. I svensk rätt finns även skydd av emblemet i form av straffbestämmelser när användningen utgör krigsbrott i lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.

Förordning (2007:936) om folkrättslig granskning av vapenprojekt

Förordningen reglerar vapenprojektdelegationens arbete. Delegationens uppgift är att i enlighet med skyldigheten enligt artikel 36 i tilläggsprotokoll I till Genèvekonventionerna vid studium, utveckling, anskaffning eller val av ett nytt vapen eller stridsmedel eller en ny stridsmetod granska om användningen är förenlig med den humanitära rätten. Några övriga regelverk på området är: lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden, lagen (1994:118) om inspektioner enligt förenta nationernas konvention om förbud mot kemiska vapen, strålskyddslagen (1988:220), samt lagen (1998:1705) och förordningen (2000:22) om in-

spektioner enligt konventionen om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppminor) samt om deras förstöring.

Förordning (1996:1475) om skyldighet att lämna upplysningar rörande krigsfångar och andra skyddade personer.

Förordningen reglerar den Nationella upplysningsbyrån, som har till uppgift att, i väpnade konflikter som Sverige deltar i, registrera och rapportera om de krigsfångar och civila frihetsberövade personer som finns i Sveriges våld. På statens uppdrag ansvarar Svenska Röda Korset för att bemanna och upprätta byrån. Regeringen beslutar om när byrån ska upprättas och när dess verksamhet ska upphöra. Byrån kan också upprättas i andra fall om staten och Svenska Röda Korset är överens om att det behövs och är eniga om vilka byråns uppgifter i så fall ska vara. En rådgivande delegation med representanter från Försvarsdepartementet, Försvarsmakten, Totalförsvarets rekryteringsmyndighet, Migrationsverket, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap samt Sveriges Kommuner och Landsting medverkar i förberedelserna.

Nationella organ för att säkerställa respekt för den humanitära rätten

Totalförsvarets folkrättsråd inrättades år 1991. Rådet som tillhör Försvarsdepartementet, har till uppgift att följa utvecklingen inom den humanitära rätten samt ansvara för samordning och utveckling inom totalförsvarets myndigheter. Undervisnings- och informationsfrågor ska ägnas särskild uppmärksamhet. Rådet ska ta initiativ för att främja utveckling, spridning och tillämpning av folkrättens regler inom totalförsvaret. Rådet ger också ut en skriftserie med folkrättsliga teman. Så som denna publikation. I rådet finns bl.a. representanter från flera departement, Försvarsmakten, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Riksantikvarieämbetet samt Svenska Röda Korset.

Folkrätts- och nedrustningsdelegationen har funnits sedan i början av 70-talet, men vid flera tillfällen bytt både namn och inriktning. 2016 återupprättades den i syfte att stärka respekten för folkrätten och främja internationell nedrustning och leds sedan dess av utrikesministern. Folkrätts- och nedrustningsdelegationen ska nu utarbeta förslag till svenska ställningstaganden och initiativ i frågor som rör den humanitära rätten och nedrustning, inklusive där dessa överbryggar eller tangerar andra folkrättsliga områden såsom mänskliga rättigheter. I delegationen finns bl.a. representanter från utrikesdepartementet, Försvarsmakten, universitet och organisationer, så som Läkare utan gränser och Svenska Röda Korset.

Delegationen för folkrättslig granskning av vapenprojekt, även kallad Vapenprojektdelegationen, är en svensk myndighet som ansvarar för att granska nya vapen och stridsmetoder för att bedöma om dessa kan stå i strid med statens skyldigheter under den humanitära rätten. (Se art. 36 i 1977 års tilläggsprotokoll I till Genèvekonventionerna.) Delegationen ska även följa vad som sker med vapenprojekt av större vikt som tidigare har granskats av delegationen. Myndigheten hör till Försvarsdepartementet och består av högst åtta ledamöter med folkrättslig, teknisk, militär och medicinsk expertkunskap. När delegationen meddelat beslut i ett ärende är det den myndighet som har anmält vapenprojektet för folkrättslig granskning som tar det slutliga beslutet om vapenprojektet ska fortsätta.

Hur hanteras brott mot den humanitära rätten i Sverige?

Eftersom Sverige har skrivit under bl.a. Genèvekonventionerna och Romstadgan, måste Sverige spåra upp, utreda och medverka till att förövare av folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser lagförs. Alla länder har en skyldighet att lagföra dessa mycket allvarliga brott, och det är en viktig del av att öka respekten för den humanitära rätten.

I svensk rätt regleras allvarliga brott mot den humanitära rätten sedan 2014 i lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Grunden för lagen är Romstadgans kodifiering av vissa internationella brott.

Till skillnad från den tidigare regleringen av svåra överträdelser av den humanitära rätten – folkrättsbrottet, som nu är upphävt – är lagens bestämmelser av väsentligt mer detaljerad och upplysande karaktär. Det finns nu också tydliga bestämmelser om förmans ansvar som bland annat innebär att en militär eller civil förman ska anses som gärningsman om han eller hon inte vidtagit de åtgärder

som varit möjliga för att hindra att nu aktuella brott begås av underlydande. Enligt svensk lag är följande handlingar förbjudna:

- För folkmord döms den som begår en viss gärning, till exempel att döda, tortera eller utsätta någon för allvarliga sexuella övergrepp, i syfte att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk eller rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp som sådan. Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller livstid.
- För brott mot mänskligheten döms, om en viss gärning, till exempel att döda, tortera, utsätta någon för allvarliga sexuella över-

grepp eller olovlig deportation, utgör eller ingår som ett led i ett omfattande eller systematiskt angrepp riktat mot en grupp civila. Brottet kan begås även i fredstid. Straffet är fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller livstid.

- För krigsförbrytelser döms, om en viss gärning som till exempel att döda, misshandla eller plundra, ingår som ett led i eller på annat sätt står i samband med en väpnad konflikt eller ockupation. Straffet är fängelse i högst sex år eller, om brottet är grovt, lägst fyra år och högst arton år eller livstid.

Dessa brott är så kallade universella brott och kan utredas och åtalas för i Sverige oavsett var de har begåtts och av vem.

Svensk polis

Om en person som misstänks ha begått folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelser befinner sig i Sverige ska polisen utreda saken. Det gäller såväl de personer som misstänks ha beordrat eller på annat sätt uppmanat till ett sådant brott och de som faktiskt utfört dem.

Om den misstänkte inte är svensk medborgare kan personen i vissa fall utlämnas till sitt hemland eller till

det land där brottet begåtts för att lagföras där. I annat fall ska brotten utredas här.

Det är först när man har fyllt 15 år som man kan åtalas och dömas i svensk domstol. Man ska alltså ha begått brottet efter att man fyllt 15 år. En person som är under 15 år överlämnas till socialtjänsten, men polisen kan fortfarande utreda händelsen och sedan lämna ärendet vidare.

I Sverige ansvarar Gruppen för utredning av krigsbrott f.d. krigsbrottskommissionen för alla utredningar gällande folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. De tar emot tips och anmälningar från allmänheten, Migrationsverket, Säkerhetspolisen och lokal polis runt om i Sverige. Utredningarna bedrivs i nära samarbete med Internationella åklagarkammaren Stockholm, där en särskild grupp åklagare är utsedda att ta hand dessa brott.

De brott som Gruppen för utredning av krigsbrott utreder har inte begåtts i Sverige och både vittnen och målsägare är ofta spridda över hela världen. Därför har gruppen ett omfattande internationellt samarbete på området. Den bistår även utländska polismyndigheter i deras utredningar rörande dessa brott, genom att till exempel hålla förhör med vittnen som befinner sig i Sverige.

Anmäla brott

Man kan anmäla brott antingen genom att ta kontakt med en polistation eller genom att kontakta Gruppen för utredning av krigsbrott.

Vill du anmäla eller tipsa polisen om folkmord, brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelser, kontakta Polisens kontaktcenter via e-post **registrator.kansli@polisen.se** och skriv att det gäller krigsbrott.

Du kan även ringa **114 14**

Att utreda folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser är komplicerat. Brotten har ofta begåtts för många år sedan i andra länder än i Sverige. Bevisläget är ofta svårt eftersom det sällan finns någon skriftlig och/eller teknisk bevisning utan endast muntliga berättelser från vittnen eller målsäganden (offer). Det kan också vara mycket svårt för en person att anmäla sådana brott eftersom det ofta är traumatiskt och ångestladdat för vittnen och målsäganden att berätta om det de upplevt och sett.

De har i många fall förträngt det som har inträffat. Många av dessa personer känner också en rädsla för vad som ska hända familj eller vänner i hemlandet om de berättar om vad de har upplevt och det är därför inte alltid säkert att de vill medverka i utredningen.

Svenskt samarbete med de internationella domstolarna

Som ett led i att säkerställa de internationella domstolarnas effektivitet har Sverige upprättat särskilda samarbetsavtal med dessa. Samarbetet med Internationella brottmålsdomstolen (ICC) regleras i lagen (2002:329) om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen och förordningen (2003:69) med samma namn. Sveriges samarbete med FN:s ad hoc-tribunaler för forna Jugoslavien och Rwanda regleras genom lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt. Samarbetet med den särskilda domstolen för Sierra Leone regleras i lagen (2006:615) om samarbete med Specialdomstolen för Sierra Leone.

Svenska Röda Korset och den humanitära rätten

Svenska Röda Korset arbete med den humanitära rätten i Sverige tar sig många olika uttryck. Som en nationell förening med en så kallad stödjande roll till staten inom det humanitära området och den humanitära rätten ska Svenska Röda Korset utföra specifika insatser. Denna stödjande roll särskiljer rödakorsföreningen från andra frivilligorganisationer och ger föreningen en unik plattform att påverka och stärka den humanitära rätten.

Grunden för Svenska Röda Korsets stödjande roll och arbete med den humanitära rätten utpekas i Genèvekonventionerna och i beslut tagna inom rödakors- och rödahalvmånerörelsen. I dessa folkrättsliga instrument sägs att nationella föreningar ska genomföra insatser för att erbjuda humanitärt bistånd till civilbefolkningen och andra skyddade personer under en väpnad konflikt; i samverkan med staten omhänderta, evakuera och vårda sårade och sjuka; återupprätta kontakt mellan och återförening av anhöriga som har skingrats i konflikten samt sprida kunskap om och säkerställa respekt för den internationella humanitära rätten och skyddsementen. Svenska Röda Korset utför, eller har beredskap för att utföra dessa uppgifter.

Vid sidan av bestämmelserna i folkrätten, så utpekar svensk författning att Svenska Röda Korset ska driva nationella upplysningsbyrå (förordningen [1996:1475]) ”om skyldighet att lämna upplysningar rörande krigsfångar och andra skyddade personer); har ett specifikt ansvar/uppdrag i förhållande till identifiering av barn som evakuerats från eller tas emot i Sverige (Totalförsvarets folkrättsförordning [1990:12]), skydda rödakorsmärket och benämningen ”röda korset” (lagen 2014:812) om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten) samt utpekas som en frivillig försvarsorganisation (förordning (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet) med ansvar för sjukvård och civilbefolkningens skydd.

Svenska Röda Korsets arbete med den humanitära rätten kommer till uttryck på flera sätt. En återkommande funktion Svenska Röda Korset fyller är inom utbildning i den humanitära rätten. Svenska Röda Korset utbildar ett stort antal personer inom olika organisationer, myndigheter, arbetsplatser, skolor varje år. Föreningen genomför även regelbundet utbildningsinsatser och övningar med Försvarsmakten. En del av Svenska Röda Korsets frivilliginsatser är också kopplade till den humanitära rätten; som våra frivilliga folkrättsinformatörer och grupper som handlägger frågor om emblemmissbruk. Föreningen bidrar också i arbetet för den humanitära rätten genom att var utsedda som ledamöter i Totalförsvarets Folkrättsråd, Folkrätts- och nedrustningsdelegation och Försvarshögskolans Ämnesråd för Folkrätt.

Svenska Röda Korset deltar även löpande i arbetet med att stärka och genomföra den humanitära rätten. Sådant arbete sker både nationellt och internationellt. I Sverige verkar föreningen bl.a. genom att kommentera lagförslag och skriva remisser i ämnen som berör den humanitära rätten och de mänskliga rättigheterna. Under senare år har föreningen bl.a. kommenterat lagförslag kopplade till det reviderade totalförsvaret, ny emblem-lagstiftning, nya regleringar kring

vapen och regler för exportkontroll (KEX), ny lagstiftning om krigsförbrytelser, folkmord och brott mot mänskligheten, svenskt genomförande av ”antiterrorism-lagstiftning”, samt Sveriges arbete med nya strategier för mänskliga rättigheter.

Internationellt bidrar Svenska Röda Korset bl.a. som experter i ICRC:s arbete med att uppdatera kommentarerna till Genèvekonventionerna med tilläggsprotokoll, i utarbetande av rörelseinterna checklistor, vägledande dokument och handböcker kopplade till den humanitära rätten, eller genom att lägga förslag till eller aktivt bidra till skrivningar i resolutioner m.m. som antas vid de internationella rödakors- och rödahalvmånekonferenserna. (Se mer om vad det är i avsnittet om Internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsens särskilda uppdrag och roll.)

Svenska Röda Korset är också en aktör som deltar i den offentliga debatten och skapar opinion kring den humanitära rätten och Sveriges ansvar för dess efterlevnad. Bl.a. anordnar Svenska Röda Korset föreläsningar och konferenser om aktuella humanitärrättsliga frågor, ger ut publikationer och utbildningsmaterial inom den humanitära rätten, och deltar även regelbundet i externa evenemang.

Behöver du veta mer än andra om den humanitära rätten?

Journalister och den humanitära rätten

Som journalist har du ett viktigt uppdrag i förhållande till den humanitära rätten. Det är därför viktigt att du känner till de grundläggande regler och principer som gäller under väpnade konflikter. Det handlar både om kunskap om ditt eget skydd, dina rättigheter och skyldigheter i ett konfliktområde, och om att rapportera det du ser på ett korrekt sätt.

Att veta vad som är en krigsförbrytelse, de stridande parternas skyldigheter, staters förpliktelser eller civilbefolkningens rättigheter bidrar till stärkt rapportering från konfliktområden. Du kan då bidra också till att både höja kunskapen om och efterlevnaden av den humanitära rätten. De berättelser och bilder du förmedlar påverkar allmänhetens och beslutsfattares uppfattning om, och agerade kring och under, konflikter.

Det är viktigt att brotten mot, men även att efterlevnaden av, krigets lagar rapporteras och skildras journalistiskt. Idag fokuseras i stor utsträckning på rapportering om brotten, de situationer när reglerna bryts. Men det är även viktigt att exempel på när den humanitära rätten fungerar lyfts – när hjälpen kommer fram, när civila skyddas/evakueras, när sårade ges vård. Idag, när vi ser att folkrätten, både de mänskliga rättigheterna och den humanitära rätten, utmanas och ifrågasätts från flera håll, är det viktigt att lyfta exempel på när reglerna följs och stärka både kunskapen om och känslan av att regelverket är etablerat, relevant och viktigt. Nyanserade skildringar i media bidrar även i sig till att skapa förutsättningar för att de stridande aktörerna ska följa lagarna.

Din rättsliga status i konfliktområden

Som journalist i ett konfliktområde kan du enligt Genèvekonventionerna antingen klassas som krigskorrespondent (Tilläggsprotokoll I (TP I) art. 51 (7) eller som frilans/journalist på farligt uppdrag (TP I art. 79 (1)).

Krigskorrespondenter i Genèvekonventionernas mening kan likställas med det som kallas ”embedded journalists”. De är alltså personer som åtföljer de väpnade styrkorna utan att direkt tillhöra dem. De får inte ta aktiv del i fientligheterna, men har rätt att bl.a. utföra leveranser, service och arbete åt militära enheter under förutsättning att de bemyndigats därtill av de väpnade styrkorna som de åtföljer. Om de tas tillfånga har de rätt till krigsfångestatus.

Frilans/journalister på farligt uppdrag i Genèvekonventionernas mening är civila journalister på uppdrag inom områden där väpnad konflikt pågår. Detta är den vanligaste formen av journalistiskt uppdrag i konfliktområden, och journalister har då enligt den humanitära rätten status och skydd som civil. De ska respekteras, skyddas och får inte anfallas, så länge de inte direkt deltar i fientligheterna. Om de börjar ta del i konflikten förlorar de sitt skydd och kan utsättas

Foto: Mats Carlsson

för anfall. Bedömningen av vad som utgör s.k. direkt deltagande görs med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet. Det kan handla om att använda eller frakta vapen, men även annat agerande kan inkluderas. I Rwanda dömdes t.ex. en journalist för att i radio ha uppmanat till dödande under folkmordet 1994.

Frilans/journalister på farligt uppdrag ska ha ett identitetskort som styrker deras ställning som journalister. Dessa journalister har inte rätt till krigsfångestatus om de tillfångatas. De kan frihetsberövas för att åtalas för brott, eller om tvingande säker-

hetsskäl kräver det under en internationell väpnad konflikt. De ska alltid behandlas humant och har rätt till en rättvis rättegång.

Det journalistiska uppdraget är inte skyddat

Journalister kan alltså ha olika former av status, skydd och rättigheter under en väpnad konflikt. Men gemensamt är att det är personen – inte det journalistiska uppdraget som regleras och skyddas. För humanitär personal och humanitärt arbete ser det annorlunda ut. I Tilläggsprotokoll I art. 81 står det att parterna i en väpnad konflikt

ska göra allt som står i sin makt för att underlätta för Internationella rödakorskommittén (ICRC) att fullgöra sina humanitära uppgifter. Den humanitära rätten säkerställer inte heller rättigheter som yttrandefrihet eller rörelsefrihet. Den ger inte heller någon grund för att ta sig in i ett konfliktdrabbat land utan giltiga viseringar. Dessa frågor regleras istället dels i de mänskliga rättigheterna, dels i nationell lagstiftning.

Hotline för journalister

ICRC driver sedan 1985 en Hotline för journalister. Den bemannas dygnet runt och kan kontaktas om en journalist under uppdrag saknas, tas till fånga eller är fängslad. ICRC:s Hotline kan kontaktas av journalistens familj, redaktör eller hens lokala eller internationella journalistförbund.

Syftet med ICRC:s Hotline är att möjliggöra för ICRC att snabbt kunna agera när journalister är tillfångatagna, försvunna, skadade eller dödade i de områden där ICRC har verksamheter. Ca 60 fall per år hanteras. ICRC har t.ex. kunnat bekräfta information om försvunna journalister, besöka dem i fängelser samt förmedla kontakt mellan anhöriga och den frihetsberövande. ICRC kan också evakuera journalister, och i vid dödsfall även ta hand om deras kroppar.

Endast en liten del av ICRC:s insatser för journalister blir kända för allmänheten. De flesta insatser sker inom ramen för en konfidentiell dialog med den stridande gruppen/staten utan medias uppmärksamhet. Principen om konfidentialitet är vägledande för allt ICRC:s arbete och ger förutsättningar för både säkerhet och tillträde till de mest utsatta personerna. Några kända insatser är dock evakueringen 2011 av ett 30-tal journalister som hölls på Hotel Rixos i Tripoli, Libyen. ICRC bistod även den svenska ambassaden i Mogadishu med att evakuera Martin Adler som hade dömts under ett uppdrag 2006.

Du kan komma i kontakt med ICRC:s Hotline genom att kontakta närmaste ICRC-kontor, ringa +41 79 217 32 85 eller skicka e-post till press@icrc.org

Mer information finns på ICRC:s hemsida: www.icrc.org

Skolan och den humanitära rätten

Det är av flera anledningar viktigt att även barn får relevant kunskap i den humanitära rätten. Kontakter med människor som upplevt kris- och krigssituationer blir allt fler även för svenska barn. Många barn i Sverige har i dag också erfarenheter från väpnade konflikter, själva eller inom familjen

I den humanitära rätten finns ett krav på att utbilda även civila i den humanitära rätten. Det har slagits fast i både traktater och sedvanerätt. (Se mer om detta i avsnittet Varför finns det krav på utbildning?) Det är viktigt att barn får kännedom om de ansträngningar som görs, och de regler som finns, för att begränsa människors lidande i samband med väpnade konflikter. En tilltro till regelverken i samhället bidrar till dess efterlevnad, medan motsatsen kan bidra till att regelverkens effektivitet försämras. Mot den bakgrunden finns det även skrivningar om utbildning i den humanitära rätten i nu gällande läroplan för gymnasieskolan inom ämnet samhällskunskap. Undervisningen i kursen ska enligt planen behandla ”Folkrätten i väpnade konflikter. Den internationella

humanitära rätten och skyddet för civila i väpnade konflikter.”

I två större utredningar som genomförts i Sverige (1984 respektive 2010) kring bl.a. behov av utbildning i samhället i stort i den humanitära rätten, har det dock konstaterats att undervisning i folkrätt, inklusive den humanitära rätten, är viktig redan i grundskolan. Grundläggande kun-

skaper om det skydd som tillkommer individer under väpnade konflikter och de brott som kan straffas under regelverken är viktiga för att utbildningen fullt ut ska kunna förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på, i enlighet med kraven i nu gällande läroplanen för grundskolan. De mänskliga rättigheterna och den humanitära rätten är nämligen ofta parallellt tillämpliga, och har en sinsemellan förstärkande effekt, under väpnade konflikter. Regelverken är grundläggande i det demokratiska samhällsbygget.

Förslagsvis kan en ingång till att göra bekantskap med dessa frågor i grundskolan vara t.ex. barnkonventionens bestämmelser om skydd av barn under väpnade konflikter i artikel 38 och 39, samt tilläggsprotokollet till barnkonventionen om barns indragning i väpnade konflikter.

Undervisningen kan även t.ex. lyfta att barn i en väpnad konflikt har dels det generella skydd som gäller för civila, dels ett särskilt skydd som extra skyddsvärda, vilket slås fast i flera artiklar i fjärde Genèvekonventionen och tilläggsprotokoll I och II. Det särskilda skyddet gäller t.ex. i vissa situationer såsom vid evakueringar, assistans och omvårdnad, identifiering, behandling av ensamma barn,

utbildning, och internerade barn samt deras frigivning. Parterna i en konflikt ska också garantera fri genomfart för förnödenheter som mat, kläder m.m. för barn under 15 år samt att barn under 15 år tilldelas extra födoämnen. Dessa regleringar kan utgöra utgångspunkt för kunskap om regelverkens existens, syfte och vikten av att de efterlevs. (Se mer om detta i de inledande avsnitten i denna publikation.)

En del av Svenska Röda Korsets uppdrag är att sprida kunskap om den humanitära rätten och föreningen har därför samlat vist material om krigets lagar som kan användas även i utbildningssammanhang på sin hemsida. Allt som läggs upp på sidan får användas fritt och ska inspirera till ställningstagande och eget engagemang. Bl.a. finns matnyttig information om vad den humanitära rätten är och varför den finns, tillsammans med avsnitt om frågor som kan vara viktiga att ta upp i skolan, så som barnsoldater, familjeåterförening, skydd av sjukvård, civila, m.m. Informationen finns ibland även som kortare filmer.

För mer material och information se: www.redcross.se

Som lärare har du en viktig roll att sprida kunskap om den humanitära rätten och de ansträngningar som görs för att skydda barn under krig. Utgå gärna från, Barnkonventionen artikel 38:

Konventionsstaterna åtar sig att respektera och säkerställa respekt för regler i internationell humanitär rätt som är tillämpliga på dem i väpnade konflikter och som är relevanta för barnet.

Konventionsstaterna ska vidta alla tänkbara åtgärder för att säkerställa att personer som inte uppnått 15 års ålder inte deltar direkt i fientligheter.

Konventionsstaterna ska avstå från att rekrytera en person som inte har uppnått 15 års ålder till sina väpnade styrkor. Då rekrytering sker bland personer som fyllt 15 men inte 18 år, ska konventionsstaterna sträva efter att i första hand rekrytera dem som är äldst.

Konventionsstaterna ska i enlighet med sina åtaganden enligt internationell humanitär rätt att skydda civilbefolkningen i väpnade konflikter vidta alla tänkbara åtgärder för att säkerställa skydd och vård av barn som berörs av en väpnad konflikt.

Sjukvården och den humanitära rätten

Våld som rikas mot eller på annat sätt drabbar sjukvården är ett omfattande problem i dagens väpnade konflikter med långtgående humanitära konsekvenser. Det handlar om direkta angrepp, hot och våld men också om personal och transporter som hindras att utföra sitt uppdrag samt diskriminering av patienter. Allt i strid med gällande folkrättsliga regler och vårdens etiska principer. Fler människor riskerar att dö på grund av avsaknad av den mest basala vården under väpnade konflikter än av själva våldet i konflikten. Det är mot den bakgrunden viktigt att det finns en kunskap om skyddet av sjukvården inom den humanitära rätten både bland de som arbetar inom sjukvården och allmänheten i övrigt.

I väpnade konflikter skyddar internationell humanitär rätt tillgången till sjukvård. Reglerna är bindande för stater och icke-statliga väpnade grupper. Parallellt med dessa regler skyddar även de mänskliga rättigheterna och nationell lagstiftning sjukvården. I situationer som inte når upp till tröskeln för väpnad konflikt gäller endast de senast nämnda regelverken.

Enligt de mänskliga rättigheterna måste staterna, såväl under fredstid som under väpnad konflikt, upp-

rätthålla ett fungerande hälso- och sjukvårdssystem. Tillgång till centrala sjukvårdsinrättningar, utrustning och tjänster, tillgång till mat, boende, sanitet och vatten liksom nödvändiga mediciner måste säkerställas. Principerna om icke-diskriminering och jämlik tillgång till vård måste respekteras. Strategier för folkhälsa ska utvecklas och genomföras. Liknande bestämmelser finns i internationell humanitär rätt, som kräver att staterna förser befolkningen med grundläggande sjukvård och mat.

Enligt den internationella humanitära rätten ska sårade och sjuka omhändertas och vårdas. Den som är i störst behov av vård ska först få vård – oavsett om det är vän eller fiende. Sjukvårdspersonal, sjuktransporter, sjukhus och sjukhusutrustning ska skyddas. Det röda korset, den röda halvmånen och den röda kristallen på vit botten är skyddsemlen som markerar skyddet för sjukvård i krig. Personer, byggnader eller föremål som bär dessa emblemer ska respekteras och skyddas av parterna.

Sjukvårdspersonal, inrättningar och transporter – militära eller civila – som uteslutande ägnar sig åt sitt humanitära uppdrag får inte angripas, förstöras eller skadas. Såväl direkta anfall som urskillningslösa anfall som drabbar sjukvården är förbjudna. Även anfall mot militära mål som kan förväntas orsaka oavsiktliga skador på sjukvårdspersonal, inrättningar och transporter, som skulle vara överdrivna i jämförelse med den förväntade konkreta och direkta militära fördelen, är förbjudna. Staterna har både en skyldighet att förhindra och straffa sådana anfall mot skyddade personer och installationer.

Även det humanitära uppdraget i sig är skyddat. Tillgången till sjukvårdsinrättningar eller transporter får inte godtyckligt inskränkas utan ska säkerställas i största möjliga utsträckning. Skyldigheten att respektera sjukvården innebär att sjukvårdspersonalen måste tillåtas utföra sina humanitära uppgifter i enlighet med den humanitära rätten och medicinska principer. Snabb och fri passage av utrusning och personal ska underlättas. I Tilläggsprotokoll I art. 81 står det t.ex. att parterna i en väpnad konflikt ska göra allt som står i sin makt för att underlätta för Internationella rödakorskommittén (ICRC) att fullgöra sina humanitära uppgifter.

Rödakors- och rödahalvmånerörelsen har fått i uppdrag av de 196 staterna som är part i Genèvekonventionerna att ta fram förslag till praktiskt genomförbara åtgärder för att förbättra skyddet för hälso- och sjukvården i väpnade konflikter och andra nödsituationer. En sammanställning av rekommendationer publicerades i maj 2016.

Läs mer på www.healthcareindanger.org

Ett operationsteam utför en akut operation i Djebel Mara-regionen i Darfur, Sudan. Det här teamet är redo att flyga eller köra ut i konfliktområden för att utföra akutoperationer där det annars inte finns några medicinska faciliteter. Foto: Boris Heger/ICRC

Som sjukvårdspersonal har du en viktig uppgift att se till att emblemet det röda korset inte missbrukas inom sjukvården

Emblemet det röda korset är tänkt att skydda alla sårade och sjuka, samt civil- och militär sjukvård, i väpnade konflikter. Symbolen ska med andra ord signalera att det är förbjudet att angripa fordon, byggnader eller personal som bär emblemet. All felaktig användning (dvs. användning där symbolen t.ex. används i annat syfte än för att signalera detta skydd), även i fredstid, riskerar att försvaga dess skyddseffekt och kan försvåra sjukvården i väpnade konflikter.

Om den direkta signalen om skydd försvagas riskerar t.ex. sjukhus, sjukvårdspersonal och sjuka och sårade i konfliktområden att utsättas för onödigt fara. Skyddet av det röda korset är mot den bakgrunden en fråga om liv och död.

Civil sjukvård får inte använda det röda korset i fredstid utan särskilt tillstånd från Socialstyrelsen. En vanlig form av urholkning av skyddsvärdet, som uppmärksammas särskilt, är användning som får folk att tro att det röda korset är en symbol för sjukvård i allmänhet i fredstid. Regeringen skriver i prop. 2013/14:129, s. 26; "För att upprätthålla respekten för det röda korset är det viktigt att möjligheten att använda rödakorsmärket i fredstid är begränsad. Det finns annars en risk att det röda korset uppfattas avse sjukvård i största allmänhet, vilket kan leda till att kännetecknets skyddsvärde under väpnade konflikter urvattnas."

Möjligheterna för civil sjukvård att få tillstånd att använda emblemet som en symbol för sjukvård i fredstid är mycket begränsade. Om du ser att det röda korset används som en symbol för sjukvård i allmänhet, t.ex. i ett sjukhus logotyp, eller på skylt på mottagningen, bör du uppmärksamma användaren på detta. Din insats kan bidra till att stärka skyddet för sjukvården i krig.

Civila myndigheter och den humanitära rätten

För civila myndigheter som har ett särskilt ansvar kopplat till beredskap – så kallade bevakningsansvariga myndigheter – eller myndigheter som deltar, eller kan komma att behöva delta, i internationella insatser är goda kunskaper om folkrätt viktigt. Oavsett vilka uppgifter myndighetspersonal har i kriser eller konflikter eller under deltagande i en internationell insats kan de komma i kontakt med händelser som kräver kunskaper om den humanitära rätten för att kunna bedömas och hanteras på ett riktigt sätt. Även vissa andra civila myndigheter kan behöva grundläggande kunskap om den humanitära rätten.

Bevakningsansvariga myndigheter
Myndigheter som har ett särskilt ansvar enligt förordningen (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap kallas bevakningsansvariga myndigheter. Myndigheterna har ett ansvar för att vidta de förberedelser som krävs inom respektive ansvarsområde vid höjd beredskap. Till dessa hör bl.a. planering för att verksamheten ska kunna anpassas

inför en förändrad säkerhetspolitisk situation samt uttagning, utbildning och övning av personal för myndighetens verksamhet vid höjd beredskap.

I 20 § totalförsvarets folkrättsförordning anges att de myndigheter som har ett bevakningsansvar ska se till att personalen inom verksamhetsområdet får "en tillfredsställande utbildning och information om folkrättens regler i krig och under neutralitet". Myndigheten för samhällsskydd och

beredskap (MSB) har till uppgift att samordna utbildningen inom totalförsvarets civila del.

Personal vid de berörda myndigheterna behöver ha en grundläggande kunskap om den humanitära rättens grundläggande regler, för att säkerställa att nödvändiga djupare kunskap kan byggas upp om det säkerhetspolitiska läget hastigt skulle förändras. Vid sidan av det allmänna behovet av grundläggande kunskaper om humanitär rätt kan det dock även kontinuerligt, finnas behov av fördjupade kunskaper hos vissa personalkategorier så som t.ex. Länsstyrelsernas folkrättsliga rådgivare. En genomlysning av kunskapsnivån gjordes 2010 av Folkrättskommittén (SOU 2010:72). Analysen visade på att folkrättskompetens nedprioriteras hos de bevakningsansvariga myndigheterna och att den folkrättskompetens som

tidigare fanns uppbyggd inom dessa tyvärr till stor del hade förlorats. En uppbyggnad av kunskap om regelverken är därför viktigt.

Myndigheter utan bevakningsansvar

I förordningen (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap anges att varje myndighet ska ansvara för att personalen vid myndigheten får den utbildning och övning som behövs för att den ska kunna lösa sina uppgifter i samband med krissituationer och att en planlagd utbildnings- och övningsverksamhet i syfte att uppnå detta mål ska genomföras. Kunskap i folkrätt kan behövas och vara viktig i en myndighets verksamhet även om det inte är frågan om någon sådan krissituation som avses i den nämnda förordningen.

Bevakningsansvariga myndigheter

Länsstyrelserna, Kustbevakningen, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Riksgäldskontoret, Pensionsmyndigheten, Luffartsverket, Skatteverket, Försäkringskassan, Strålsäkerhetsmyndigheten, Finansinspektionen, Tullverket, Post och Telestyrelsen, Sjöfartsverket, Elsäkerhetsverket, Livsmedelsverket, Trafikverket, Folkhälsomyndigheten, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Migrationsverket, Statens jordbruksverk, Statens Veterinärmedicinska anstalt, Socialstyrelsen, Transportstyrelsen, Affärsverket svenska kraftnät och Statens Energimyndighet

Vad behöver myndighetspersonal i allmänhet veta?

En grundläggande utbildning i den humanitära rätten för myndighetspersonal bör omfatta en översiktlig och grundläggande bild av varför och hur den humanitära rätten och de mänskliga rättigheterna kom till och hur de samspelar, vilka dess grundläggande regler och principer är, hur de fungerar i praktiken, hur de efterlevs, hur man kontrollerar och straffar de som inte respekterar dem samt hur man kan utveckla och stärka respekten för dem. Med andra ord den grundläggande information som finns i denna publikation.

Behov av fördjupade kunskaper

Behov av fördjupningsutbildning kan finnas hos myndigheter både med och utan särskilt bevakningsansvar.

Som förklarande exempel på hur behov kan se ut hos en myndighet kan nämnas att de skyddsbehov som Migrationsverket och migrationsdomstolar prövar har ofta sin bakgrund i väpnade konflikter och brott mot den humanitära rätten. Krigsförbrytelser m.m. utgör i regel omständigheter som utesluter sökanden från

att bedömas som flykting enligt flyktingkonventionen och utlänningslagen. Verkets skyldighet att anmäla bl.a. misstankar om krigsförbrytelser, folkmord och brott mot mänskligheten innebär också att verkets personal kan behöva ytterligare kunskaper om regelverken. De rättigheter om familjeåterförening och efterforskning som finns i den humanitära rätten, liksom kunskap om ICRC:s mandat, är också väsentlig kunskap för Migrationsverkets personal.

Folke Bernadotteakademiens eller andra myndigheters personal som ska arbeta i konfliktområden, Sidas personal som ska stödja humanitära organisationer i deras uppdrag, Polis och rättsvårdande myndigheter, har alla mot bakgrund av sina uppdrag med tydlig koppling till väpnade konflikter och krigsförbrytelser m.m., behov av specialkompetens i folkrättens regler och hur de genomförs i nationella regelverk även i fredstid.

Behöver du ytterligare stöd i utbildning i humanitär rätt vid en civil myndighet kan du vända dig till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) eller Svenska Röda Korset.

Centrala konventioner

Sverige är part till flertalet av det trettiotal konventioner som behandlar internationell humanitär rätt* och har vid behov anpassat nationell lagstiftning för att överensstämna med konventionsbestämmelserna.

* För en fullständig och kommenterad sammanställning av bl.a. den humanitära rättens konventioner se SOU 2010:22 Krigets Lagar

Olika sätt för en stat att bli part till konventioner, eller traktat som de internationella överenskommelserna kallas

Det finns två sätt som en stat kan bli part till en traktat: genom att först underteckna och sedan ratificera traktaten, eller genom att *ansluta sig*.

Undertecknande och ratificering

En multilateral traktat tillkommer oftast genom en internationell förhandling där staterna förhandlar fram ett slutdokument som därefter *undertecknas* av staternas regeringar eller av ombud med fullmakt för detta ändamål. En traktat är oftast öppen för undertecknande under en begränsad period efter det att traktatet har utarbetats, oftast fram till dess att den träder i kraft.

En stat som undertecknar en traktat är bunden att agera på ett sätt som inte går emot dess mål och syfte. För att åtagandet ska gälla fullt ut måste staten sedan ratificera konventionen.

När staten ratificerar traktaten kan den reservera sig mot vissa delar eller artiklar i fördraget, under förutsättning att reservationerna inte går emot traktatens grundläggande mål och syfte, eller underminerar dess kärninnehåll.

Anslutning

Att ansluta sig till en traktat innebär att en stat genom ett formellt beslut blir bunden av och part i till den. Detta förfarande används ofta av stater som inte varit med vid det ursprungliga undertecknandet och som först lång tid efter själva "traktatens ikraftträdande beslutar sig för att följa avtalets innehåll.

Konventioner till skydd för krigets offer

Genèvekonventionen den 12 augusti 1949 angående förbättrande av sårades och sjukas behandling vid stridskrafterna i fält (I. Genèvekonventionen)

Skyddar sårade och sjuka soldater, sjukvårdspersonal, byggnader och utrustning. Den reglerar även användningen av emblemen det röda korset och den röda halvmånen.

Genèvekonventionen den 12 augusti 1949 angående förbättrande av behandlingen av sårade, sjuka och skeppsbrutna tillhörande stridskrafterna till sjöss (II. Genèvekonventionen)

Utökar skyddet till sårade och sjuka samt skeppsbrutna vid sjökrig.

Genèvekonventionen den 12 augusti 1949 angående krigsfångars behandling (III. Genèvekonventionen)

Skyddar tillfångatagna medlemmarna av de väpnade styrkorna. Reglerar hur krigsfångar ska behandlas och fastställer den kvarhållande maktens rättigheter och skyldigheter.

Genèvekonventionen den 12 augusti 1949 angående skydd för civilpersoner under krigstid (IV. Genèvekonventionen)

Reglerar skyddet för den civila befolkningen och särskilt behandlingen av civila på ockuperade områden, de som frihetsberövas och den generella behandlingen under ockupation.

Tilläggsprotokoll den 8 juni 1977 till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande skydd för offren i internationella väpnade konflikter (Tilläggsprotokoll I)

Utvidgar skyddet för civilbefolkningen under väpnade konflikter och begränsar användningen av stridsmedel och stridsmetoder.

Tilläggsprotokoll den 8 juni 1977 till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande skydd för offren i icke-internationella väpnade konflikter (Tilläggsprotokoll II)

Innehåller grundläggande garantier för human behandling för alla personer som inte deltar direkt i striderna under icke-internationella väpnade konflikter, en term som även omfattar inbördeskrig. Protokollet innehåller även regler till skydd för civilbefolkningen och egendom och installationer som är nödvändiga för deras överlevnad.

Tilläggsprotokoll den 8 december 2005 till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande införandet av ett kompletterande skyddsemlen (Tilläggsprotokoll III)

Fastslår ett nytt skyddsemlen, vanligen benämnd "röda kristallen".

Fakultativt protokoll till konventionen den 20 november 1989 om barnets rättigheter vid indragning av barn i väpnade konflikter, den 25 maj 2000 (Barnsoldatsprotokollet)

Kräver att medlemsstater ska vidta alla genomförbara åtgärder för att säkerställa att medlemmar av deras väpnade styrkor som inte uppnått arton års ålder inte deltar direkt i fientligheter.

Haagkonventionerna

Haagkonventionerna den 18 oktober 1907, nr IV–IX, XI och XIII

Konvention i Haag den 18 oktober 1907 ang. lagar och bruk i lantkrig (IV:e Haagkonventionen)

jämte reglemente ang. lagar och bruk i lantkrig (*lantkrigsreglementet*)

Konvention i Haag den 18 oktober 1907 ang. neutrala makters och personers rättigheter och förpliktelser under ett lantkrig (V:e Haagkonventionen)

Konvention i Haag den 18 oktober 1907 rörande fientliga handelsfartygs behandling vid fientligheternas utbrott (VI:e Haagkonventionen)

Konvention i Haag den 18 oktober 1907 rörande handelsfartygs omdaning till krigsfartyg (VII:e Haagkonventionen)

Konvention i Haag den 18 oktober 1907 rörande utläggning af automatiska undervattensberöringsminor (VIII:e Haagkonventionen)

Konvention i Haag den 18 oktober 1907 ang. bombardemang i krigstid förmedelst sjöstridskrafter (IX:e Haagkonventionen)

Konvention i Haag den 18 oktober 1907 ang. vissa inskränkningar i utövandet av rätten till uppbringning i sjökrig (XI:e Haagkonventionen)

Konvention i Haag den 18 oktober 1907 ang. neutrala makters rättigheter och skyldigheter i händelse av sjökrig (XIII:e Haagkonventionen)

Konventioner om förbud mot eller inskränkningar i användningen av vissa vapen

Konventionen den 10 april 1972 om förbud mot utveckling, framställning och lagring av bakteriologiska (biologiska) vapen och toxinvapen samt om deras förstöring

Förbjuder medlemsstaterna att utveckla, framställa, lagra eller på annat sätt förvärva eller inneha;

1. mikrobiella eller andra biologiska ämnen, eller toxiner, oavsett deras ursprung eller produktionsmetod, av typer och i mängder som inte är motiverade utifrån förebyggande, skyddande eller andra fredliga ändamål;
2. vapen, utrustning eller leveransmedel, utvecklade att använda sådana ämnen eller toxiner för fientliga ändamål eller under väpnad konflikt.

Konventionen om förbud mot eller inskränkningar i användningen av vissa konventionella vapen som kan anses vara ytterst skadebringande eller ha urskillningslösa verkningar, 10 oktober 1980, ändrad 21 december 2001 (1980 års vapenkonvention)

Etablerar strukturen för protokollen som vart och ett förbjuder användandet av särskilda vapen som anses vara inhumana eller urskillningslösa. Det finns för närvarande fem protokoll tillhörande den här konventionen;

Protokoll I: Protokoll rörande icke-detekterbara fragment, 10 oktober 1980

Innehåller förbud mot att använda vapen vars huvudsakliga effekt är att skada genom fragment som inte kan upptäckas med röntgen.

Protokoll II: Protokoll om förbud mot eller restriktioner i användningen av minor, försåtvapen och andra anordningar, 10 oktober 1980, ändrat 3 maj 1996

Protokollet inför begränsningar i användningen av minor och förbud mot vissa försåtvapen och andra medel riktade mot civilbefolkningen och begränsar användning gentemot militära mål. Det ändrade protokollet utvidgar förbudet för dessa medel till att gälla även i icke-internationella väpnade konflikter.

Protokoll III: Protokoll om förbud eller restriktioner i användningen av brandvapen, 10 oktober 1980

Förbjuder användningen av brandvapen mot civilbefolkningen och civil egendom och begränsar dess användning mot militära mål.

Protokoll IV: Protokoll om förbud mot användning av synförstörande laservapen, 13 oktober 1995

Förbjuder användning av speciellt utvecklade laservapen som orsakar permanent blindhet.

Protokoll V: Protokoll om explosiva lämningar efter krig, 28 november 2003

Föreskriver ansvar för explosiva lämningar efter krig och underlättar utmärkning och röjande, bortforsling eller förstörelse av explosiva lämningar så som icke-detonerade artilleripjäser, granatkastare, handgranater, klusterammunition, bomber och liknande vapen vilka vanligtvis återfinns efter de aktiva fientligheterna.

Konventionen om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen samt deras förstörelse, 13 januari 1993 (C-vapenkonventionen)

Förbjuder kemiska vapen.

Konventionen om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppminor) samt om deras förstörelse, 18 september 1997 (Ottawakonventionen)

Förbjuder antipersonella minor (truppminor).

Konventionen om klusterammunition, 30 maj 2008 (Klusterkonventionen)

Förbjuder användning, lagring, innehav, produktion och direkt eller indirekt överföring av klusterammunition. Konventionen innehåller också ett förbud mot att hjälpa, uppmuntra eller förmå någon att ägna sig åt sådana förbjudna aktiviteter. Statsparter förpliktigas att röja och förstöra lämningar av klusteram-

munition samt den ammunition som finns i lager. Konventionen innehåller även bestämmelser om stöd till klusterammunitionsoffer samt åtaganden om internationellt samarbete och bistånd.

Föreanta nationernas vapenhandelsfördrag 2 april 2013 (Vapenhandelsfördraget)

Målet med fördraget är att åstadkomma högsta möjliga gemensamma internationella normer för att reglera eller förbättra regleringen av den internationella handeln med konventionella vapen samt att förebygga och utrota den olagliga handeln med konventionella vapen och förhindra deras avledning.

Konventioner till skydd för viss egendom

Konvention om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt, 14 maj 1954 (Kulturkonventionen)

Skyddar monument av arkitektur-, konst- eller historiskt värde och annan kulturell egendom.

Tilläggsprotokoll till Konvention om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt, 14 maj 1954 (Tilläggsprotokoll I)

Innehåller förebyggande regler för export av kulturell egendom från ockuperade områden och skydd för denna samt dess återförande.

Andra Tilläggsprotokollet till Konvention om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt, 26 mars 1999 (Tilläggsprotokoll II)

Förstärker skyddet av kulturegendom, repressalier vid brott och utvidgas till att gälla även i icke-internationella konflikter.

Konvention om förbud mot militär eller varje annan fientlig användning av miljöförändringsteknik, 18 maj 1977 (ENMOD)

Förbjuder militär eller varje annan fientlig användning, så som stridsmetod, av miljön eller miljöförändringsteknik som har vidsträckta, långvariga eller allvarliga verkningar.

Mekanismer för konventioners efterlevande

Stadgan för den Internationell brottmålsdomstolen (ICC), 17 juli 1998 (Romstadgan)

Etablerar en permanent internationell brottmålsdomstol med jurisdiktion över brotten folkmord, krigsförbrytelser, brott mot mänskligheten och, när det senare trätt ikraft, aggressionsbrott.

Internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsen

Internationella rödakorskommittén (ICRC) är en opartisk, neutral och självständig organisation vars exklusivt humanitära uppdrag är att skydda liv och värdighet för människor som drabbas av väpnade konflikter och andra våldsamma situationer, samt att förse dem med bistånd. ICRC leder och koordinerar internationella hjälpinsatser som utförs av rödakors- och rödahalvmånerörelsen i väpnade konflikter och inre oroligheter. ICRC arbetar också för att förhindra lidande genom att främja och stärka internationell humanitär rätt och universella humanitära principer. ICRC grundades 1863 och är ursprunget till internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsen.

Nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningar representerar internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsens arbete och principer i 188 länder. De nationella föreningarna har en stödjande funktion till myndigheterna inom det humanitära området i deras egna länder och erbjuder en rad tjänster som katastrofhjälp, hälsoprogram och sociala program. I krigstid hjälper nationella föreningar den drabbade civilbefolkningen och stödjer, där det är lämpligt, de väpnade styrkornas sjukvårdsenheter.

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies

Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen arbetar utifrån rödakors- och rödahalvmånerörelsens principer för att inspirera, underlätta och främja allt humanitärt arbete som utförs av dess medlemmar, de nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarna, för att förbättra situationen för de mest utsatta. Federationen, som grundades 1919, leder och koordinerar rörelsens internationella hjälpinsatser till stöd för människor som drabbas av naturkatastrofer och tekniska katastrofer, till flyktingar samt i hälsokatastrofer. Federationen är den officiella företrädaren för dess medlemsföreningar på den internationella arenan. Den främjar samarbete mellan nationella föreningar och arbetar för att stärka deras förmåga att upprätthålla katastrofberedskap och genomföra hälsoprogram och sociala program effektivt.

Internationella rödakors- och rödahalvmånekonferensen är rörelsens högsta beslutande organ och är ett av de viktigaste humanitära forumen i världen. Den samlar rörelsens delar och de **194 stater som är part till Genèvekonventionerna** för att utreda och fatta beslut i frågor av gemensamt intresse. Den samlas i regel vart fjärde år i Genève.